

MORFOLOGIJA IMENICA U SLOVNICI SERBSKO-ILIRSKOGA JEZIKA ANDRIJE BARIĆA

Ivančev, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2025

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:840050>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Diplomski rad

**MORFOLOGIJA IMENICA U *SLOVNICI SERBSKO - ILIRSKOGA JEZIKA*
ANDRIJE BARIĆA**

Mia Ivančev

Split, 2025.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Diplomski rad

**MORFOLOGIJA IMENICA U *SLOVNICI SERBSKO - ILIRSKOGA JEZIKA*
ANDRIJE BARIĆA**

Mia Ivančev

Kolegij: Morfologija i tvorba riječi

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Tanja Brešan Ančić

Split, veljača 2025.

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Metode i ciljevi rada.....	3
3. Andrija Barić.....	4
4. Jezik u povijesnom kontekstu 19. stoljeća	8
4.1. Prvo razdoblje 19. stoljeća.....	8
4.2. Drugo razdoblje 19. stoljeća	11
4.3. Treće razdoblje 19. stoljeća	13
5. Prvo izdanje <i>Slovice serbsko-ilirskoga jezika za diecu slozena od Andrie Barića iz 1851. godine</i>	16
5.1. <i>Jugoslavjanska dieco!</i>	20
6. Slovice sèrbsko-ilirskoga jezika Andrije Barića iz 1860. godine	21
6.1. Opis gramatike	21
6.2. Prikaz morfologije imenica u <i>Slovici Serbsko-ilirskoga jezika iz 1860. godine</i>	24
6.2.1. <i>O imenom, o plemenu, o broju, o padanju, o prigibanju</i> (Imeničke gramatičke kategorije).....	25
6.3. <i>Prigibanja</i> (Skлонidbe).....	30
6.3.1. <i>O prvom prigibanju</i> (O prvoj skлонidbi).....	30
6.3.2. <i>O drugom prigibanju</i> (O drugoj skлонidbi).....	36
6.3.3. <i>O trećem prigibanju</i> (O trećoj skлонidbi).....	39
6.3.4. <i>Promienjenje imenah mužkoga plemena u imena ženskoga plemena</i> (Promjene imenica muškog roda u imenice ženskog roda)	41
ZAKLJUČAK.....	44
PRILOZI	46
<i>Literatura</i>	63

1. Uvod

U dugoj su povijesti hrvatskog jezika napisane mnoge gramatike, jedna od kojih je gramatika Andrije Barića *Slovisa serbsko-ilirskoga jezika za diecu složena od Andrie Barića* (1861.) nastala u drugoj polovici 19. stoljeća te do sada nije bila posebno analizirana ni obrađena. U 19. je stoljeću napisan velik broj jezičnih priručnika, od kojih su neki istraživani više negoli drugi. Naravno, ovaj podatak ne čudi, budući da u ovom razdoblju djeluju i mnogi poznatiji jezikoslovci poput Ljudevita Gaja, Šime Starčevića, Vjekoslava Babukića, Tome Maretića i drugih pa su njihova djela bila pod povećalom više nego ova kratka gramatika Andrije Barića tiskana u dva izdanja. Ipak, gramatika se ističe svojom jednostavnošću, što je Bariću i bila namjera, kako bi učenicima bilo što lakše usvojiti gradivo.

Budući da je gramatika tiskana u drugoj polovici 19. stoljeća, stoljeća „u kojemu se smjenjuju jezične koncepcije, afirmiraju i nestaju čitavi jezični pravci, a splet političkih utjecaja i jezičnog razvoja rezultira usustavljanjem i formiranjem službenoga jezika” (Brešan Ančić, 2022: 13), namjera je ovog diplomskog rada prikazati jezične postavke koje njeguje Barić te na samom kraju odrediti pod kojim utjecajem piše svoju gramatiku. Ovakva je tema izabrana upravo zbog neistraženosti autora te njegove gramatike. Nadalje, samo ime jezika koji Barić koristi, *serbsko-ilirski*, potiče na raspravu. Uz ostalo, gramatiku posvećuje *jugoslavjanskoj* djeci te naglašava kako je ova gramatika namijenjena djeci u Dalmaciji i u drugim *jugoslavjanskim* državama. Sve ovo nagnalo je na istraživanje autora o kojem manjka čak i biografskih podataka, o njemu se nešto podataka može naći tek na internetskim stranicama Leksikografskog zavoda Miroslava Krležje. Stoga ovaj diplomski rad namjerava donijeti više informacija o samom autoru, njegovu gramatiku smjestiti u povijesni kontekst te prikazati pod kojim utjecajem piše istu. Budući da su autorovi biografski podatci vrlo oskudni, poglavlje će o samom autoru gramatike biti opsežnije negoli je uobičajeno.

Rad će donijeti i prikaz povijesnog konteksta na prijelomu 19. stoljeća u kojem djeluje Barić. Nadalje, opisat će se i položaj jezika i jezično-povijesna događanja koja su prethodila godini izdanja Barićeve gramatike, a utjecali su na stvaranje gramatičara suvremenika čije su gramatike korištene za uspoređivanje morfologije imenica u ovom diplomskom radu. U povijesnom kontekstu prikazat će se u fokusu filološke škole koje su u najvećoj mjeri utjecale na stvaranje naslovne gramatike kao i dvije gramatika koje su korištene za uspoređivanje jezika. Osim postavki jezika spomenut će se vlasti koje su utjecale na razvoj jezika u 19. stoljeću.

Posebno će poglavlje sadržavati prijevod uvoda koji Andrija Barić upućuje učenicima iz kojeg saznajemo što je autora potaklo na pisanje gramatike, opis cijele gramatike te opis i prvog izdanja koje je tiskano 1851. godine, a koje se uvelike ne razlikuje od drugog izdanja.

Slijedi pregled morfologije imenica koji je dio prvog poglavlja u Barićevoj gramatici. Ovo poglavlje sadrži devet podnaslova koji opisuju različite kategorije imenica te tri vrste sklonidbi. Svaki podnaslov bit će ukratko opisan kako bi prikazale postavke Barićeva jezika te ono čemu je autor pridavao najviše pozornosti prilikom pisanja ovom učeničkoj jezičnog priručnika. Objasnit će se na kakav način Barić pristupa učenicima i što je ono što on smatra bitnim u jeziku.

Posljednje poglavlje bavit će se analizom morfologije koju Barić zastupa te će se usporedno prikazati i razlike u odnosu na gramatike Vjekoslava Babukića, Andrije Stazića te Ivana Danila, gramatičara koji su prethodili Bariću. Uzet će se u obzir postavke jezika koje su općeprihvaćene u doba Barića te će se analizirati kojoj je filološkoj školi Barić priklonjen i čije postavke jezika slijedi prilikom pisanja gramatike kako bi se njegova gramatika smjestila u određen jezični kontekst i kako bi se odredila filološka škola kojoj je Barić pripadao.

2. Metode i ciljevi rada

Prilikom pisanja rada korištene su metode analize sadržaja same gramatike Andrije Barića te komparativna metoda pri kojoj će se gramatika usporediti s trima gramatikama autorovih prethodnika. Korpus za diplomski rad prikupljen je istraživanjem internetskih izvora, Državnog arhiva u Splitu, zaštićenog fonda Sveučilišne knjižnice u Splitu i digitalnog gradiva Državnog arhiva u Zadru te je analiziran i uspoređen s trima gramatikama koje su prethodile gramatici Andrije Barića. Prva je gramatika Vjekoslava Babukića *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga uređjena Vjekoslavom Babukićem* iz 1836. godine koja izlazi u *Danici ilirskoj* u nastavcima te je u digitalnom izdanju dostupna na internetskoj stranici *Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu*¹. Sljedeća je gramatika Andrije Stazića iz 1850. godine *Grammatica della lingua illirica ad uso degli amatori nazionali e stranieri che bramano d'impararla*. Ova je gramatika dostupna je u digitaliziranom obliku na internetskoj stranici *Google Books*². Posljednja je gramatika Ivana Danila iz 1855. godine *Grammatica della lingua illirica*, koja je dijelom Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu³.

Biografski podatci o autoru gramatike su vrlo oskudni pa se provodilo detaljnije istraživanje u Državnom arhivu u Splitu te Sveučilišnoj knjižnici u Splitu. Također, pregledane su matične knjige rođenih⁴ u Kninu, budući da Hrvatski biografski leksikon navodi kako je rođen u Kninu. Nažalost, nije bilo moguće pronaći potvrdu za ovu informaciju. Nadalje, prilikom istraživanja pregledane su stare knjige, imenici i zapisnici sjednica iz Klasične gimnazije u Split, kao i programi koje je izdavala *C.k. klasična gimnazija u Splitu*. Ime Andrija Barić pojavljivalo se i u Nautičkoj školi u Splitu te su pregledani zapisnici i sa sjednica Nautičke gimnazije. Pregledani su i programi *C.k. klasične gimnazije u Dubrovniku*. Sve pronađeno o Andriji Bariću, priloženo je u skeniranom obliku na samom kraju rada.

Autorova je gramatika izašla u dva izdanja u razmaku od 11 godina. Prvo izdanje datira iz 1850. godine, dok je drugo izašlo 1961. godine. Ova dva izdanja su uspoređena s ciljem da se utvrdi događaju li se promjene u jeziku i, ako se događaju, koje su to promjene. Također je uspoređen izgled gramatike te razlika u tisku prvog i drugog izdanja.

U središnjem se dijelu analizira morfologiju imenica u drugom izdanju iz 1861. godine.

¹ <https://digitalna.nsk.hr/?pr=iiif.v.a&id=10668> .

² <https://books.google.it/books?id=3upJAAAACAAJ> .

³ <https://digitalna.nsk.hr/?pr=iiif.v.a&id=10673> .

⁴ Matične knjige dostupne su u Državnom arhivu u Zadru te su neke od njih dostupne i na stranicama DAZD-a kao dio digitalnog arhiva. <https://www.dazd.hr/hr/knjige/maticne-knjige?mjesto=knin>.

Cilj ovog rada jest smjestiti Barićev gramatičarski rad u kontekst vremena 19. stoljeća. Razdoblje u kojem Barić piše gramatiku bogato je mnogim jezičnim priručnicima pa je cilj prikazati do sada neobrađenu gramatiku i prikazati pod kakvim je utjecajem pisao Barić budući da je djelovao u Dalmaciji. Također, cilj je odrediti je li njegova gramatika u morfološkom smislu više usmjerena zagrebačkoj filološkoj školi ili hrvatskim vukovcima.

3. Andrija Barić

Biografski su podaci o Andriji Bariću vrlo oskudni. Mrežno izdanje Leksikografskog zavoda Miroslava Krleže Barića opisuju kao autora ilirske gramatike koji je rođen u Kninu te je oko 1850. godine bio učitelj u Splitu. Nadalje, Leksikografski zavod Miroslava Krleže navodi kako je bio učitelj u nižoj realci u Kotoru te Piranu i u Dubrovniku te da oko 1884. godine predaje Matematiku u splitskoj gimnaziji. Svi navedeni podatci dostupni su i u prvom svesku Hrvatskog biografskog leksikona.⁵

U nastavku će se navesti informacije pronađene o Andriji Bariću prilikom istraživanja knjiga splitske klasične gimnazije u Državnom Arhivu u Splitu, Odjela specijalnih zbirki u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu te internetskom pretragom starih programa i izvješća C.K. gimnazija u Splitu i Dubrovniku.

U knjizi *Ostavština prof. Josipa Barača (1871.-1939.) u Zbirci starih knjiga i rukopisa Sveučilišne knjižnice u Splitu*⁶ (Kovačić, 2012: 37), navodi se kako je Barić oko 1850. godine bio C.K.⁷ učitelj Pod-Kraljevske učionice. U ostavštini je naveden i rukopis Andrije Barića koji datira iz 1857. godine, a upućen je doktoru Ivanu Burattiju pod nazivom *Prisvitolom gospodinu Ivanu docturu Burati okružja splitskoga vojvodi mudrome po kon se izkopahu Zlatna vrata*

⁵ Podatci su dostupni u izdanju iz 1983. godine nakladnika Jugoslavenskog leksikografskog zavoda. Nakladnik nakon treće knjige Hrvatskog biografskog leksikona mijenja naziv u Leksikografski zavod Miroslava Krleže.

⁶ Josip je Barač poznati splitski publicist i književnik. U Splitu je pohađao osnovnu školu i klasičnu gimnaziju gdje je kasnije bio i profesor. Također, nakon umirovljenja postaje čitač starohrvatskih zapisa u Arheološkom muzeju u Splitu. Inicirao je gradnju knjižnice u Splitu te istoj kasnije poklanja svoju osobnu knjižnicu, između ostalog i pismo Andrije Barića koje je dio izložbe Baračeve ostavštine 2012. godine u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu. (Kolumbić, Nikica. (1983). *Hrvatski biografski leksikon* (436-437). Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.)

⁷ Kratica C.K. pojavljuje se i u mnogim programima i izvješćima gimnazija na hrvatskom području iz tog doba. Kratica ima značenje carsko-kraljevski te je navedena i na svakoj svjedodžbi izdanoj učenicima carsko kraljevske gimnazije u Splitu. Također, kratica varira pa se u izvješćima, programima i svjedodžbama uglavnom piše malim slovom, dok Barić prilikom potpisa koristi velika tiskana slova.

polače Dioklecijanove u Splitu miseca prosinca 1857. U prilogima 1 i 2 može se vidjeti prva stranica rukopisa te posljednja stranica na kojoj se Barić potpisuje.

S obzirom na vrlo štire biografske podatke o Andriji Bariću jedan od ciljeva ovoga rada bio je i detaljnije posvetiti se mjestu rođenja ovoga gramatičara. Iz uvida u dostupnu dokumentaciju⁸ može se zaključiti sljedeće. U prvom svesku hrvatskog biografskog leksikona Miroslava Krležę (1983:) i *Ostavštini prof. Josipa Barača (1871.-1939.) u Zbirci starih knjiga i rukopisa Sveučilišne knjižnice u Splitu* (Kovačić, 2012: 37) navodi se podatak da je Andrija Barić rođen u Kninu, no uvidom u matične knjige rođenih u Kninu koje su dio Državnog arhiva u Zadru te su dostupne u digitaliziranom obliku ime Andrije Barića nije pronađeno.

Taj nas je podatak potaknuo da se posvetimo pronalaženju njegova mjesta rođenja te se u knjizi *290 godina splitske klasične gimnazije* (Piplović, 1990: 500) pronašao podatak u kojem je Andrija Barić naveden kao jedan od učenika završnog razreda Filozofskog instituta liceja u splitskom sjemeništu. Piplović (1990: 507) u fusnoti navodi kako su određeni učenici zapisani u kurzivu što bi značilo da su sjemeništarci te naglašava kako su rodna mjesta zapisana samo pokraj onih učenika koji nisu rođeni u Splitu. Ime je Andrije Barića zapisano u kurzivu te uz njegovo ime ne stoji rodno mjesto.

Nakon pregleda knjige *290 godina splitske klasične gimnazije*, pregledane su i knjige klasične gimnazije u Državnom arhivu u Splitu kako bi se potvrdili pronađeni podatci. Uvidom u glavne imenike klasične gimnazije, Barićevo je ime pronađeno je na popisu učenika prvog gramatičkog razreda u akademskoj godini 1825./1826., a uz njegovo ime navodi se i njegova dob, 14 godina te ono najvažnije, mjesto rođenja Split. U prilogu broj 3 može se vidjeti popis učenika prvog gramatičkog razreda Klasične gimnazije u Splitu, a na slici broj 1 izdvojen je dio slike u kojem se navodi ime Andrije Barića.

⁸ Konzultirani su *290 godina splitske klasične gimnazije* (Piplović, 1990.) to jest monografija o povijesti splitske klasične gimnazije te glavne knjige klasične gimnazije, odnosno popisi razreda, učenika, djelatnika tijekom povijesti klasične gimnazije pohranjeni u Državnom arhivu u Splitu.

IN PRIMA CLASSE GRAMMATICÆ.

SECUNDUS SEMESTER.

PRAEMIO DONATUS EST

Invicta Mariae Aem. Olympe. Trogovici
Committenti Aeliano Galinda. Slavicevici

HUIC PROXIME ACCESSERUNT

NOMEN	COGNOMEN	NOMEN GENITORUM et materfamilie	Patria	et aet. 1848	E	E	E	E	E	E	E
					Verbarum	Dialectarum	Doctrinae Rhetoricae	Ex Aest. Litterar. et Styli	Græcæ Ling. & Literar.	Geographiæ et Historiæ	Mathes. et Astronomiæ
					Class.	Class.	Class.	Class.	Class.	Class.	Class.
<i>Barić</i>	<i>Invicta</i>		<i>Italia. Novara.</i>	19	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>		<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>
<i>Barić</i>	<i>Invicta</i>	<i>Matthæus. Ruz.</i>	<i>Spalitanus.</i>	19	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>		<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>
<i>Lucajčić</i>	<i>Invicta</i>	<i>Q. Jovanovic.</i>	<i>Spalitanus.</i>	18	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>		<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>
<i>Lucajčić</i>	<i>Invicta</i>	<i>Jovanovic. Thoma. C.</i>	<i>Spalitanus.</i>	18	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>		<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>
<i>Lucajčić</i>	<i>Invicta</i>	<i>Jovanovic. Ruz.</i>	<i>Spalitanus.</i>	18	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>		<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>
<i>Lucajčić</i>	<i>Invicta</i>	<i>Jovanovic. Thoma.</i>	<i>Spalitanus.</i>	18	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>		<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>
<i>Lucajčić</i>	<i>Invicta</i>	<i>Jovanovic. Ruz.</i>	<i>Spalitanus.</i>	18	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>		<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>
<i>Lucajčić</i>	<i>Invicta</i>	<i>Jovanovic. Thoma.</i>	<i>Spalitanus.</i>	18	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>		<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>
<i>Lucajčić</i>	<i>Invicta</i>	<i>Jovanovic. Ruz.</i>	<i>Spalitanus.</i>	18	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>		<i>Archiepisc.</i>	<i>Archiepisc.</i>

Slika 1

Sve navedeno pokazuje kako postoji opravdana sumnja u podatak da je Andrija Barić rođen u Kninu te da postoji mogućnost kako je njegovo pravo rodno mjesto, Split.

Uvidom u knjigu *290 godina splitske klasične gimnazije* (Piplović, 1990: 575) pronađen je podatak o Bariću kao profesoru splitske klasične gimnazije od 1881. do 1914. godine. Nažalost, u knjizi nije naznačen predmet koji je Barić predavao. Kao što je navedeno u Leksikografskom zavodu M. Krležje smatra se da je bio učitelj Matematike. Pregledom *Izvjješća c. k. velike gimnazije u Spljetu: za školsku godinu 1882. te Programa C.K. Velike gimnazije u Spljetu za godinu 1883./1884.* utvrđeno je da se ime Andrije Barića još uvijek ne spominje kao ime jednog od profesora splitske gimnazije. Ipak, Ivan Ostojić u knjizi *Nadbiskupsko sjemenište u Split (1700. – 1970.)* navodi kako je Andrija Barić jedan od profesora koje je oko sebe okupio don Frane Bulić, ravnatelj klasične gimnazije u Splitu, imenovan 1883. godine.

Pretraživanjem internetskih izvora na stranicama Arhiva židovske općine u Splitu⁹ pronađene su svjedodžbe Viktora Morpurga¹⁰ te njegova svjedodžba zrelosti. Svjedodžbe datiraju iz razdoblja od 1886. godine do 1893. godine. Svjedodžba zrelosti dodijeljena mu je 1893. godine na kraju gimnazijskog obrazovanja. Za svaku akademsku godinu izdane su dvije svjedodžbe; jedna na kraju prvog semestra te na kraju drugog semestra to jest na kraju

⁹ Arhiv židovske općine u Splitu dostupan je na: <https://archives.zost.hr/>.

¹⁰ Nećak Vida Morpurga koji pohađa splitsku klasičnu gimnaziju u doba Barićeva učiteljavanja.

akademske godine¹¹. Iz Morpurgovih svjedodžbi se može zaključiti kako je Andrija Barić postao profesor matematike u akademskoj godini 1888./1889. Iste godine, Viktor Morpurgo pohađa četvrti razred *C.k. velike gimnazije* te mu Barić i sljedeće godine predaje matematiku. Pregledom je svjedodžbi Viktora Morpurga utvrđeno kako je Andrija Barić profesor u Klasičnoj gimnaziji u Splitu u razdoblju od 1888. do 1893. godine. U ovom razdoblju Barić predaje Matematiku, Tjelesni odgoj (*Gimnastiku*) te Fiziku. Također, jednu akademsku godinu Andrija Barić je ujedno i razrednik Viktoru Morpurgu. U priložima su pod brojevima od četiri do deset prikazane svjedodžbe Viktora Morpurga od trećeg do osmog razreda uz posljednju svjedodžbu zrelosti.

Nadalje, u Državnom je arhivu u Splitu pregledana knjiga oglasa¹² Klasične gimnazije iz školskih godina 1890/91 te 1891/92 što je potvrdilo da je Barić bio profesor u to vrijeme.

Zapisi su o Andriji Bariću kao profesoru u Dubrovniku pronađeni u *Programu c. k. velikog državnog Gimnazija u Dubrovniku: za školsku godinu 1879-80.*¹³ Na 33. stranici opisuje ga se kao *mjestoučitelj*¹⁴ Matematike i Fizike. Predaje od prvog do osmog razreda u gimnaziji 21 sat tjedno te je čuvar *Fizikalne zbirke*. Dvije godine kasnije u *Programu c. k. velikog državnog Gimnazija u Dubrovniku: za školsku godinu 1981-82.* Barić se spominje kao izvanredni učitelj *Gimnastike* koji predaje jednom *odsjeku* dva sata tjedno. *Gimnastika* se navodi kao *slobodni* predmet, što je slučaj i u splitskoj gimnaziji, gdje je Barić predavao isti predmet. Također, navedeno je kako je Barić pravi profesor na *Nautici*. Zanimljivo je da profesori koji se spominju u Dubrovniku najčešće su i profesori u Splitu u gimnaziji te su također, kao i Barić, predavali i u kotorskoj gimnaziji. U priložima su 14, 15 i 16 prikazane stranice gdje je vidljivo Barićevo ime.

Prilikom istraživanja Barićevo je ime pronađeno u talijanskim pedagoškim časopisima¹⁵ autora Giovannija Codema. Barić se ovdje spominje kao učitelj četvrtog razreda u Splitu te je

¹¹ Semestri ne završavaju svake godine u istom mjesecu te akademska godina nekad traje do kraja lipnja, a nekad do kraja srpnja. Viktor Morpurgo prvi semestar prvog razreda završava u veljači 1886. godine, dok drugi semestar završava 31. srpnja 1886. Prvi semestar drugog razreda završava opet u drugom mjesecu 1887. godine, ali ove godine drugi semestar završava već u lipnju. Treći razred završava isto kao i drugi. Prvi semestar u četvrtom razredu završava u trećem mjesecu, dok kraj akademske godine dolazi u srpnju. Prvi semestar u petom razredu traje mnogo duže, pa završava u svibnju, dok je kraj akademske godine u srpnju. U šestom razredu prvi semestar završava u veljači te je kraj akademske godine u srpnju. Prvi semestar sedmog razreda, kao i kod većine, završava u veljači, ali drugi semestar završava već u lipnju. Osmi razred završava kao i šesti.

¹² HR-DAST-57, K-162, Knjiga oglasa

¹³ Imena pregledanih knjiga navedena su u izvornim oblicima u kojima su pronađeni u zapisima.

¹⁴ Barić dolazi na mjesto učitelja Botterija, kojeg u programu opisuju kao nemoćnog, pa se pretpostavlja da je on bio zamjena učitelju.

¹⁵ Časopis nosi naziv *L'institutore giornale pedagogico per le scuole infantili, elementari, reali e tecniche e per le famiglie compilato da Giovanni Codemo* te datira iz 1856. godine. Časopis je dostupan na <https://books.google.hr/books?id=mpNpAAAaAAJ>.

prisutan na prvoj magistarskoj konferenciji održanoj u Splitskoj biskupiji u listopadu 1855. godine.

4. Jezik u povijesnom kontekstu 19. stoljeća

Devetnaesto je stoljeće obilježeno težnjom za definiranjem i uspostavom standardnog jezika te mnogim jezičnim previranjima, kao i različitim jezičnim koncepcijama te nastojanjima mnogih autora za definiranjem standardnog jezika koji bi se govorio i koristio na nacionalnom teritoriju.

Budući da će se prikazati vremenski raspon od ranih godina 19. stoljeća pa do šezdesetih godina istog stoljeća, treba skrenuti pažnju na periodizaciju ovog stoljeća. Pregršt je događanja utjecao na hrvatski jezik te Pranjković (2010: 1) upozorava na tri razdoblja: prvo razdoblje traje prvih trideset godina 19. stoljeća, drugo razdoblje odnosi se na razdoblje od tridesetih do pedesetih godina te treće razdoblje koje se nastavlja od pedesetih pa do kraja stoljeća. Svako od ovih razdoblja razlikuje se po mnogo čemu. Pranjković (2010: 1) tvrdi da se prvo razdoblje nastavlja na događanja i tendencije 18. stoljeća, drugo je razdoblje ponajviše obilježio ilirski pokret te se u trećem razdoblju javljaju sukobi među različitim filološkim školama (riječkom, zagrebačkom, zadarskom), a ovim školama se krajem 19. stoljeća (osamdesetih godina) pridružuju i hrvatski vukovci. Sljedeća su poglavlja podijeljena prema uzoru na Pranjkovićevu (2010: 1) podjelu već navedenu u tekstu.

4.1. Prvo razdoblje 19. stoljeća

Kako navodi Vince (1990: 607) hrvatski narod u 19. stoljeće ulazi „politički, kulturno i jezično-pravopisno razdvojen, bez narodne slobode, s književnošću pisanom štokavski i kajkavski”. Ipak, kako autor tvrdi (1990: 607) hrvatski narod stremi političkom, narodnom, ali i kulturnom ujedinjenju što prvenstveno znači ujedinjenje jezika i pravopisa. Nadalje, u ovom stoljeću dolazi do raskidanja granica među rascjepkanim hrvatskim pokrajina i ujedinjenja u svjesnu i jedinstvenu, modernu, hrvatsku naciju (Vince, 2010: 607).

Pranjković (2010: 1) izdvaja najbitnije jezične priručnike 19. stoljeća, preko kojih se mogu vidjeti jezične postavke razdoblja. Prvi od jezičnih priručnika jest rječnik Joakima Stullija koji izlazi u tri dijela od kojih je prvi objavljen u Budimu za vrijeme habsburške vladavine,

drugi dio u Dubrovniku 1806. godine za vrijeme Napoleona, kao i posljednji dio koji se objavljuje 1810. godine (Barić i dr., 1995: 26). Ovaj je rječnik trebao biti razumljiv svim slavenskim narodima pa je leksik sadržavao mnogo ruskih, čeških, staroslavenskih, poljskih i slovenskih riječi (Pranjković, 2010: 1). U navođenju se jezičnih priručnika Pranjković (2010: 1) ugleda na Barić i dr. (1995: 27) pa ističe i Voltićev rječnik koji sadrži sve govore hrvatskih narječja (ikavske, ekavske i ijekavske). Ipak, Barić i dr. (1995: 27) navode kako latinski jezik na hrvatskom teritoriju i dalje ima važnu ulogu, dok se pored njega u Dalmaciji i Istri koristi talijanski, a u Banskoj Hrvatskoj mađarski i njemački. I dalje se vide utjecaji vlasti na određenim teritorijima. Dolaskom pod Napoleonovu vlast prioriteta se mijenjaju te Dalmacija s Dubrovnikom, Istra, zapadni dio Koruške, Kranjska, civilna Hrvatska i Vojna krajina između Save i mora tvore dio francuskog carstva pod posebnim imenom – *Ilirske pokrajine* (Vince, 1990: 114, 115). Sjedište ovih pokrajina jest u Ljubljani s maršalom Marmontom koji dobro poznaje hrvatski jezik, posebice dubrovački govor te namjerava, uz francuski, u vanjske službe uvesti i narodni jezik to jest *ilirski*. Kako bi ostvario svoj cilj, Marmont organizira školstvo u cijeloj Iliriji na hrvatskom jeziku, za što su mu bili potrebni domaći ljudi koji znaju hrvatski i francuski jezik (Vince, 1990: 115). Također, poziva Šimu Starčevića u Ljubljanu kako bi prevodio službene novine *Télégraphe officiel des provinces Illyriennes*¹⁶ na hrvatski jezik, ali do tog izdanja ipak nikada nije došlo (Vince, 1990: 115).

Odlaskom Marmonta i donošenjem Napoleonova dekreta u travnju 1811. godine dolazi do promjene u Ilirskoj pokrajini, pa se sada ona dijeli na šest civilnih provincija (Kranjsku, Korušku, Istru, civilnu Hrvatsku, Dalmaciju, Dubrovnik i Vojničku hrvatsku¹⁷ (Vince, 1990: 116). Napoleonu je od navedenih pokrajina posljednja bila najbitnija budući da su otuda pristizali vojnici i vojni zapovjednici te ne čudi što Starčević piše gramatiku koja se zasniva upravo na jeziku tog kraja (Vince 1990: 118). Rođeni Ličanin u svojoj se gramatici oštro osvrće na Appendinijevu gramatiku koja se temelji na dubrovačkom govoru za kojeg Starčević tvrdi da ne može biti osnova općega književnoga jezika (Vince 1990: 118). Nadalje, Starčević se ne zaustavlja samo na ovom već kritizira Appendinija i njegovog učitelja Della Bellu kroz cijelu gramatiku (Vince, 1990: 119). Upravo Pranjković (2010: 2) napominje kako Starčević gramatiku piše polemički prema Appendiniju te naglašava kako je Starčevićeva gramatika bila namijenjena kontinentalnoj Hrvatskoj, a Appendinijeva primorskoj Hrvatskoj. Prema Barić i dr. (1995: 26) Starčević svoju gramatiku zasniva na ličkim novoštokavskim ikavskim narodnim

¹⁶ *Télégraphe officiel des provinces Illyriennes* su službene novine koje Marmont u studenom 1810. godine započinje izdavati na francuskom, njemačkom i talijanskom jeziku.

¹⁷ Vojnička Hrvatska zauzima sljedeće dijelove: lički, otočki, ogulinski, slunjski i oba banska dijela. (Vince, 1990: 116)

govorima. Ono što Starčevića najviše ističe među gramatičarima jest prva upotreba i detaljni opis četveronaglasnog sustava. Vince (1990: 121, 122) opisuje kako Starčević u svojoj gramatici navodi četiri naglaska: *posve kratki* koji bi odgovarao današnjem kratkosilaznom naglasku, *uzdignut pa barzo spušten* to jest sadašnji kratkouzlazni naglasak, *glas malo rastegnuti* ili dugosilazni naglasak te *glas posve rastegnuti* koji odgovara današnjem dugouzlaznom naglasku.

U Slavoniji djeluje Katančić koji se daje u pothvat prevođenja cijelog Svetog pisma na hrvatski jezik te je isti izdan 1817. godine (Vince, 1990: 141). Prema Vinceu (1990: 147), Švrljuga tvrdi kako se „novi štokavski standard u predvečerje Preporoda spremno prihvaćao i u neštokavskim sredinama i kako se tamo Katančićev jezik slavo-ilirički izgovora bosanskoga lako identificira kao hrvatski”. Ipak, njegov prijevod koji se temeljio prijevodom na razini riječi nije bio tako popularan budući da se uoči preporoda ukida slavonska grafija pa potom napušta i ikavština, a u časopisu *Neven* 1856. navode se upravo prije navedeni razlozi kako bi se objasnila nedostatnost Katančićevog prijevoda (Vince, 1990: 147). Kao i Vince (1990: 151-154), Pranjković (2010: 3) navodi Ignjata Alojzija Brlića, čija gramatika izlazi za vrijeme ilirizma, ali se svojim jezičnim postavkama oslanja na slavonske gramatike 18. stoljeća, iako je Brlić oštri protivnik ilirizma (naziva ih pogrdnim imenima i optužuje za kvarenje narodnog jezika) te pristaša Karadžića.

Napoleon vlada i Dalmacijom i Istrom te ih sjedinjuje u kraljevinu Italiju s glavnim gradom u Milanu pa se među književnicima Dalmacije ne krije zadovoljstvo što su hrvatski krajevi ujedinjeni u jednoj državi (Vince, 1990: 101). Nadalje, Vince (1990:101) navodi kako je već talijanski potkralj Beaumarchais potaknuo na izdavanje službenih novina, koje su počele izlaziti pod imenom *Il Regio Dalmata – Kraljski Dalmatin* za vrijeme kada je civilna uprava dodijeljena Vicku Dandolu. Ove novine bile su upravno političkog karaktera te nisu u potpunosti prevođene na hrvatski jezik, već je prevođeno samo ono što se smatralo bitno za informiranje širih slojeva društva (Vince, 1990: 101). Osim što nije bilo lako pronaći prevoditelje koji bi podjednako dobro znali i talijanski i hrvatski jezik pa su se mnogi prevoditelji mijenjali tijekom godina (Vince, 1990: 102), ali su se i urednici susretali s mnogim izazovima te se nerijetko događalo da prijevod na hrvatski nije ni spreman za tisak te bi se izdanje tiskalo samo na talijanskom jeziku (Vince, 1990: 112). Također, francuska je vlast za cilj imala nadzirati prevoditelje te bi za isti posao odabrali dva prevoditelja te trećeg "kritičara" koji bi odredio koji je prijevod bolji (Vince, 1990: 112).

Pranjković (2010: 3) prvo razdoblje 19. stoljeća opisuje kao razdoblje ikavice ili ikavsko-jekavskog dvojstva u kojem se zadržava slavonska grafija koja predstavlja kompromis

između sjevera i juga te ističe kako grafijska podvojenost na hrvatskom teritoriju označava razlike u štokavskom i kajkavskom književnom jeziku.

4.2. Drugo razdoblje 19. stoljeća

Tridesetih godina 19. stoljeća hrvatske pokrajine su već neko vrijeme pod Habsburškom vlasti te kako Vince (1990: 195, 196) ističe, Antun Barac značenje ilirizma objašnjava na sljedeći način: „Ilirizam je među Hrvate unio spoznaju, da oni nisu malen narod ograničen na tri kajkavske županije, već da sačinjavaju s ostalim Južnim Slavenima velik ilirski narod, od Triglava do Crnog mora.”

Nadalje, doba ilirizma ponajprije donosi određena rješenja po pitanju grafije, za što je najzaslužniji Ljudevit Gaj, vođa ilirskog pokreta, koji pokreće grafijsku reformu svojim djelom *Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisa* (Pranjkić, 2010: 3). Ilirci su uvelike zaslužni i za prodiranje hrvatskog jezika u visoko školstvo kada Matija Smodek počinje predavati *materinski jezik* na tadašnjoj Akademiji (Pranjkić, 2010: 3). Prva ilirska gramatika, koja, kako Pranjkić (2010: 4) tvrdi, doprinosi širenju Gajeve grafije te se najviše koristi do 1859. godine kao temeljni priručnik za hrvatski (tj. ilirski) jezik jest Babukićeva *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga*. Samo tri godine nakon Babukićeve gramatike izlazi poredbeno gramatika Antuna Mažuranića koji u ovoj gramatici opisuje jezik kakav je i u Babukićevoj gramatici – jekavsku štokavštinu kakvu su zagovarali ilirci, a kasnije i predstavnici zagrebačke filološke škole, kojoj su obojica i pripadali (Pranjkić, 2010: 4).

Važno je naglasiti da se ovo prihvaćanje štokavštine kao osnove jezika dogodilo kako Vince (1990: 212) navodi spontano i svjesno jer su izabrali najraširenije narječje koje je bilo sveobuhvatno za njihove potrebe u životu. Također, kajkavsko i čakavsko narječje nije bilo „lošije” ili nedostatno kako bi bilo osnovom jezika, već su na ovo utjecali i tadašnji geografski, socijalni i politički uvjeti (Vince, 1990: 212).

Ipak, ilirski je pokret naišao na protivnike i u kajkavskim, ali i čakavskim krugovima pa se u zadarskom književnom krugu javljaju Ante Kuzmanić i Šime Starčević (Vince, 1990: 317). Hrvati u Dalmaciji zamjeraju što Ilirci u sjevernoj Hrvatskoj donose odluke bez savjetovanja „sa svojom braćom u Dalmaciji” pa se i dalje osjeti prisutnost uzrokovana rascjepkanošću teritorija i činjenicom da se ne zna koja je pokrajina središnja (Vince, 1990:317). Nepovezanost je teritorija vidljiva i pregledima tadašnjih novina pa u zadarskim novinama *Gazzetta di Zara* ne piše se mnogo o događanjima u Zagrebu, ali ipak u *Danici* je vidljivo kako ima dalmatinskih

Hrvata koji surađuju sa zagrebačkim novinama (Vince, 1990: 318, 319). Božidar Petranović¹⁸ iz Šibenika piše za *Danicu* i naglašava kako se u Dalmaciji najviše sačuvala jezična čistoća i običaji, ali s druge strane da se nigdje ne poklanja tako malo pažnje svom jeziku kao u kolijevci „slavnog naroda Ilirskog (Srbskog)” i upozorava Dalmaciju da ne dopusti da talijanski jezik zavlada svim sferama života, već da njeguju svoj jezik narodni (Vince, 1990: 319). I dok Petranović koristi srpsko ime za jezik, ipak odobrava Gajevo korištenje ilirskog imena za sve Slovence, Hrvate i Srbe.

Ilirsko ime zabranjuje se u civilnoj Hrvatskoj 1843. godine te 18. siječnja izlazi posljednji broj Ilirskih narodnih novina, a već 21. siječnja izlaze Narodne novine s književnim prilogom *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska*, a iste se godine u Zadru pojavljuje *Poziv svim ljubiteljima krasnoga i sladkoga hèrvatskoga jezika* (Vince, 1990: 326). Svaka od filoloških škola ima svoje viđenje književnog jezika te zadarska¹⁹ filološka škola vidi književni jezik koji bi se zasnovao na ikavici, govoru koji je najrasprostranjeniji hrvatski govor te se može pronaći u Dalmaciji, Lici, ali i u Sloveniji i dijelovima Bosne i Hercegovine pa Ante Kuzmanić, mada u početku prihvaća Gajevu ideju da se južni Slaveni ujedine u zajedničkom jeziku, kasnije zauzima stav kako bi trebao slijepo slijediti ikavsku tradiciju i osuđuje oblikovanju jezika za kakve šire ilirske i jugoslavenske ciljeve, naglašavajući da takav jezik Srbi neće prihvatiti, kao ni Slovenci ni Bugari (Vince, 1990: 610). Vatroslav Jagić u časopisu *Književnik I* piše o ikavici kao tipičnom hrvatskom govoru, dok ekavicu opisuje kao srpski govor (Vince, 1990: 361). Ovo se razlikuje od Jagićevog stava u počecima zagrebačke filološke škole kada je bio žustri zagovornik iste (Jonke, 1957: 77, 78). Nadalje, zadarski književni krug izričito odbija Karadžićeve nacionalne postavke u strahu da će hrvatski identitet doći u opasnost ako se bude približavao Karadžićevim idejama koje su u čistoj suprotnosti štokavcima (Vince, 1990: 610). Kako Vince (1990: 611) slikovito opisuje Kuzmanić žudi za kulturnim središtem Hrvatske u Dalmaciji, ali ne nailazi na istomišljenike već ostaje osamljen nakon brojnih apela, intervencija uvjeravanja, dokazivanja i očajavanja. S druge strane, zagrebačka filološka škola ostaje dominantan jezični pravac zasnovan na ilirskim postavkama to jest težnjom da se oblikuje hrvatski književni jezik s ijekavskom osnovom, ali bez težnje za jezikom kojim bi pisali i govorili svi južni Slaveni (Vince, 1990: 611).

¹⁸ Božidar Petranović, rođeni Šibenčanin, školu pohađa u Sremskoj Mitrovici u srpskoj gimnaziji, a kasnije u Grazu, Beču i Padovi.

¹⁹ Vince (1990: 11) naglašava kako ime zadarska pridaje upravo zbog kulturnog i administrativnog sjedišta u gradu Zadru, budući da tu izlaze i dalmatinske novine (*Kraljski Dalmatin, Zora dalmatinska, Narodni list* i dr.) te se ne ograničava samo na područje Zadra već obrađuje i suradnike ove škole iz čitave Dalmacije, ali i izvan nje.

Vince (1990: 611) napominje kako su ilirci i sljedbenici zagrebačke filološke škole često isticali svoja *ilirski prezimena*, ali su se osjećali Hrvatima, pa kao primjer ističe Ivana Mažuranića o kojem će se pisati i u nastavku rada. Mažuranić prilikom slanja zahtjeva hrvatskog sabora za imenovanje narodnog jezika 1861. godine mijenja ime jezika u *hrvatski* (usprkos tome što se na sjednici za ime jezika odabralo ime *jugoslavenski*).

Obilježje svih filoloških škola, koje se provlači i od prijašnjih stoljeća hrvatske povijest jest borba za čistoćom jezika pa se purizam osjeća u većoj ili manjoj mjeri u svim postavkama filoloških škola (Vince, 1990: 611).

4.3. Treće razdoblje 19. stoljeća

Za sam je rad početak trećeg razdoblja bitniji negoli kraj stoljeća. Barić gramatiku piše na prijelomu stoljeća, 1851. te drugu izdaje 1860. godine te se ova dva izdanja uvelike ne razlikuju. U ovom su razdoblju prisutna previranja oko imena jezika što je očito iz stavova različitih jezikoslovaca toga vremena, pa dok jedni i dalje koriste ime *ilirski*²⁰, drugi inzistiraju na *hrvatskom*²¹ imenu (Vince, 1990: 638).

Pranjković (2010: 4,5) tvrdi kako koje druga polovica 19. stoljeća obilježena rivalstvom među filološkim školama; što se posebice vidi iz prepiski preko članaka Frana Kurelca, predstavnika riječke škole, te Adolfa Vebera Tkalčevića, predstavnika zagrebačke škole. Veber Tkalčević zamjera Kurelcu što jezik oslanja na stariju književnost i zanemaruje suvremenu te njegov jezik opisuje kao staroslavenski, s druge strane nastavak *ah* u G mn., koji zagrebačka filološka škola zagovara je prilično suvremen u ono doba, te su upravo zbog ovog nastavka sljedbenici zagrebačke škole pogrdno nazivani *ahavcima* (Bičanić i sur., 2013: 76).

Što se tiče vlasti na području Hrvatske na polovici stoljeća, Brešan Ančić (2022: 21) navodi kako se još 1948. godine osjećala želja za ujedinjenjem hrvatskih teritorija, to jest povezivanje Dalmacije s *zemljom maticom* budući da je Dalmacija već četiristo godina bila odvojena. Ante Kuzmanić, bitna figura zadarskog književnog kruga, traži uvođenje narodnog jezika u nastavu, što se 1849. godine i događa pa se u dalmatinskim gimnazijama počinje učiti narodni jezik (Brešan Ančić, 2022: 22).

²⁰ Zagrebačka filološka škola nastaje na ilirskom pokretu te zadržava postavke ovog doba i teži stvaranju južnoslavenskog ilirskog jezika razumljivog svim južnim Slavenima (Vince, 1990: 638).

²¹ A. Kuzmanić inzistira na hrvatskom imenu jezika i ikavici (Vince, 1990: 638).

Pitanje o statusu Dalmacije počinje se stavljati u fokus nakon članka u časopisu *La voce Dalmatica* u kojem anonimni čitatelj pita koji jezik bi se trebao koristiti pri vođenju zemljišnih knjiga (Brešan Ančić, 2022: 22). Tada dolazi do podjele u dalmatinskim redovima, politička snaga koja je do tada bila ujedinjena dijeli se na *narodnjake*, koji zagovaraju sjedinjenje hrvatskih teritorija i spajanje Dalmacije s ostatkom Hrvatske te *autonomaše* koji žele samostalnu Dalmaciju (Brešan Ančić, 2022: 22). Autonomaši vladaju Dalmatinskim saborom te Dalmaciju odvajaju od Italije, ali joj i zadržavaju slavenska obilježja pa u ovom najvišem društvenom sloju Dalmacije dolazi do straha od gubljenja visokih položaja, ako dođe do ujedinjenja s Hrvatskom, pogotovo uzevši u obzir uvođenje hrvatskog jezika koji je Dalmaciji stran (Brešan Ančić, 2022: 22).

Što se tiče gramatike koje nastaju do polovice stoljeća do samog kraja, Ham (2008: 5) navodi kako gramatike zagrebačkih filoloških škola kontriraju gramatikama hrvatskih vukovaca kako od 30-ih godina ilirizma tako i do kraja stoljeća. Gramatičke postavke i zagrebačke filološke škole i vukovaca bitno se ne mijenjaju te su suprotstavljene jedne drugima te se izričito mogu razlikovati u svojim normativnim rješenjima (Ham, 2008: 5).

Normativna su rješenja jezika koja njeguju vukovci i *ahavci* prikazana u sljedećoj tablici koja prikazuje, ne samo obilježja gramatika ovog razdoblja, već i stajališta različitih škola - zagrebačke filološke škole te hrvatskih vukovaca. Najutjecajniji zagrebački gramatičari su Babukić, Mažuranić i Veber te oni okupljaju velik broj gramatičara. U odnosu na njih, vukovaca je bilo znatno manje te su oni sljedeći: A. T. Brlić, P. Budmani, I. Danilo, M. Divković, F. Vuletić, Rudolf Strohal i Tomo Maretić.

Temeljna razlika zagrebačke filološke škole i hrvatskih vukovaca očituje se u načelima kojima se vode. Dok zagrebačka filološka škola jezik normira po načelu *Piši kako dobri pisci pišu.*, smatrajući književni jezik jezikom iznad mjesnih govora i dijalekata, vukovci se vode načelom *Govori kao što dobri štokavci govore* te se oslanjaju na živi govor i polaze od usmenog štokavskog izričaja. U sljedećoj tablici Ham (2008.) prikazuje najbitnije razlike između zagrebačke filološke škole te hrvatskih vukovaca:

	Norma zagrebačke filološke škole	Norma hrvatskih vukovaca
Gramatički model	- imeničke se sklonidbe dijele prema nastavku u G jd. - L je šesti padež, I je sedmi padež	- imeničke se sklonidbe dijele prema rodu - L je sedmi padež, I je šesti padež

Nazivlje	- slovnica, samostavnik, pridavnik, brojnik, zaima, spol, osobno, zaima, glagolj, glagoljna osoba, prošlo vrijeme, predlog, veznik, uzključnik ili umetak, prislov (prilog)	- gramatika, imenica, pridjev, broj, zamjenica, rod, lična zamjenica, glagol, glagolsko lice, pređašnje vrijeme, predlog, savez, usklik, prilog
Slovopis	- <i>tj, ć = ć, dj, gj = đ</i> ; - do 1876. jat se bilježi kao <i>ě</i> ; slogotvorno <i>r</i> kao <i>ěr</i> ; - od 1876. jat se bilježi kao <i>ie, je</i> ; - slogotvorno <i>r</i> kao <i>r</i> .	- uvedena su slova <i>đ i dž</i> ne upotrebljava se <i>tj</i> , nego samo <i>ć</i> - dugi se odraz jata bilježi kao <i>ije</i> , a kratki kao <i>je</i> - slogotvorno <i>r</i> bilježi se bez popratnoga <i>e</i> .
Pravopis	- morfonološki: Piši za oči, govori za uši	- fonološki: Piši kao što govoriš
Fonologija i fonetika	- odraz jata fonem, dvoglasnički i jednosložni - četveronaglasni sustav (samo u Babukića tronaglasni) dugouzlazni naglasak: ^, a dugosilazni naglasak: /. - dvoglasnik je samo dug: <i>ie, iê</i> .	- dugi odraz jata nije dvoglasni fonem, nego je trofonemski slijed <i>i+j+e</i> dvosložnoga izgovora s kratkim naglascima: <i>ijè, ije</i> - četvornaglasni sustav; dugouzlazni naglasak: /, a dugosilazni naglasak: ^ .
Morfologija	- u imeničkom G mn. bilježi se <i>h</i> : jelen- <i>ah</i> , konj- <i>ah</i> , sel- <i>ah</i> , žen- <i>ah</i> , stvar- <i>ih</i> ; - u DLI mn. nesinkretizirani su nastavci: D mn. jelen- <i>om</i> , konj- <i>em</i> , sel- <i>om</i> , žen- <i>am</i> , stvar- <i>im</i> ; L mn. jelen- <i>ih</i> , konj- <i>ih</i> , sel- <i>ih</i> , žen- <i>ah</i> , stvar- <i>ih</i> ; I mn. jelen- <i>i</i> , konj- <i>i</i> , sel- <i>i</i> , žen- <i>ami</i> , stvar- <i>mi</i> .- DI dv. u svih imenica s nastavcima - <i>ima</i> , - <i>ama</i> : jelen- <i>ima</i> , konj- <i>ima</i> , sel- <i>ima</i> , žen- <i>ama</i> , stvar- <i>ima</i> . - zanaglasni A jd. zamjenice <i>ona</i> glasi <i>ju</i> . - pravilan raspored navezaka u zamjениčko- pridjevnoj sklonidbi (u sustavu nema naveska <i>e</i>): G jd. žut- <i>oga</i> , D jd. žut- <i>omu</i> , L jd. žut- <i>om</i> , I jd. žut- <i>im</i> . - preporuka o sklonjivosti brojeva <i>dva, oba tri, četiri</i> ; u brojeva <i>dva i oba, dvije i obje</i> razlikuje se rod: <i>dvaju i dviju, dvama i dvjema</i> . - glagolski pridjevi sadašnji i prošlih	- u imeničkom G mn. ne bilježi se <i>h</i> : jelena- <i>a</i> , konj- <i>a</i> , sel- <i>a</i> , žen- <i>a</i> , stvar- <i>i</i> ; - u DLI mn. sinkretizirani su nastavci: jelen- <i>ima</i> , konj- <i>ima</i> , sel- <i>ima</i> , žena- <i>ama</i> stvar- <i>ima</i> . Nema dvojine. - Zanaglasni A jd. zamjenice <i>ona</i> glasi <i>je</i> . - nepravilan raspored navezaka u zamjениčko- pridjevnoj sklonidbi (prednost dana navesku <i>e</i>): G jd. žut- <i>oga</i> i žut- <i>og</i> , D jd. žut- <i>omu</i> i žut- <i>om</i> i žut- <i>ome</i> , L jd. žut- <i>om</i> i žut- <i>ome</i> , I jd. žut- <i>im</i> . - preporuka o nesklonjivosti brojeva <i>dva, oba tri, četiri</i> ; u brojeva <i>dva i oba, dvije i obje</i> u DLI izjednačeni su rodovi prema obliku za ženski rod: <i>dvjema, objema</i> . - glagolski pridjevi sadašnji i prošlih ne postoje kao posebna sklonjiva vrsta participia. - nema futura egzaktoga: <i>bit ću kopao</i> .

	posebna su sklonjiva vrsta participa: <i>prikazujuća slika, prikazujuće slike.</i> - futur egzaktni, osim u obliku <i>budem kopao</i> , normira se i u obliku <i>bit ću kopao</i> .	
Sintaksa padeža	- <i>prema</i> i <i>protiv</i> slažu se s dativom - <i>mimo</i> se slaže s akuzativom	- <i>prema</i> i <i>protiv</i> slažu se s dativom- <i>mimo</i> se slaže s akuzativom

5. Prvo izdanje *Slovice serbsko-ilirskoga jezika za diecu slozena od Andrie Barića iz 1851. godine*

Za potrebe ovoga rada, ukratko će se prikazati i prvo izdanje njegove gramatike iz 1851. godine. Barić 1851. godine piše gramatiku srpsko-ilirskog jezika koja je tiskana u dva izdanja te su oba izdanja tiskana u Splitu. Prvo se izdanje gramatike nalazi u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Budući da je izdanje iz 1851. godine, nije ga bilo moguće kopirati, ali je knjižnica odobrila skeniranje navedenog izdanja. Na naslovnoj se stranici gramatike nalazi se rukom pisana posveta knjige Ljudevitu Gaju te se navodi kako se knjiga poklanja u Zagrebu. Nažalost, ne piše tko ju poklanja i zašto. Prema rukopisu posvete moguće je da se radi o Andriji Bariću. Prvo je izdanje tiskano 1851. godine te je ono rad tiskare Piperata koja je u to vrijeme bila u vlasništvu udovice Bernarda Piperata, Marije Petrini Piperata i njihova sina²². Ovo se izdanje može pronaći u zatvorenom spremištu Nacionalne sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Drugo je izdanje tiskano 1860. godine, također u Splitu, ali u tiskari Oliveti i Giovannicio pod nakladništvom knjižare Minerva.

Tiskara je Oliveti s radom započela početkom četrdesetih godina 19. stoljeća te je radila samostalno do kraja četrdesetih godina kada počinje surađivati s Giovanniciom. Antonio Giovannizio²³ poznatom i po imenu Ante Ivanišević, tiskar koji 1860. postaje suvlasnikom tiskare Oliveti te je vodi zajedno s Luigijom Oliveti, udovicom G. Olivetija. Ujedno otvaraju i knjižaru Alla Minerva koja djeluje i kao posudbena knjižnica. Drugo izdanje Barićeve

²² Lakuš, Jelena (2016). In the spirit of tradition, religion and moral education: book production in Dalmatia of the first half of the 19th century. *Knygotyra*, 66 (66), 66-85.

²³ <https://hbl.lzmk.hr/clanak/ivanisevic-ante-tiskar>

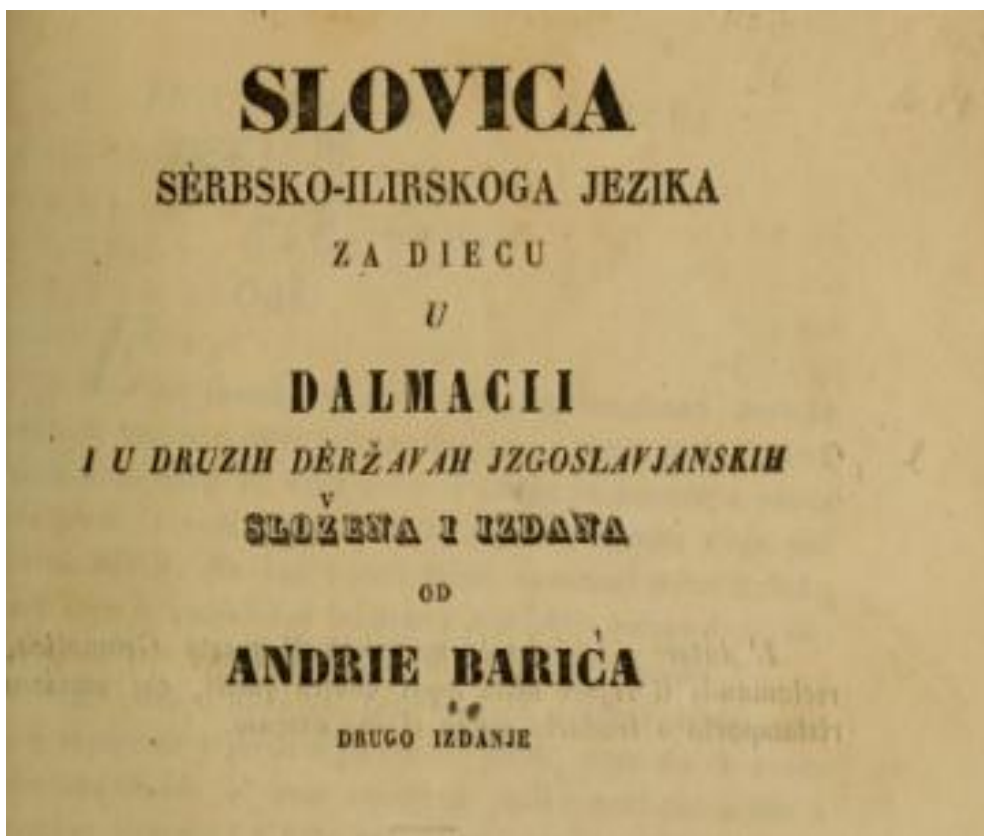
gramatike dostupno je na internetskim stranicama digitalne knjižnice HathiTrust²⁴ te je se može pronaći u knjižnici Kongresa u Washingtonu.

Na drugoj je stranici gramatike tiskana posveta *jugoslavjanskoj* djeci u kojoj Barić objašnjava kako je gramatika namijenjena djeci u Dalmaciji i drugim jugoslavenskim državama. Bitno je navesti kako je u Barićevo doba hrvatski jezik znao nositi i ime *jugoslavenski*, ali i *narodni*, *hrvatski*, *hrvatsko-slavonski*, *hrvatsko-slavonsko-srbski*, *hrvatsko-srbski*, *hrvatski* ili *srbski*, *jugoslovjenski*, *jugoslavenski* (Klepac, Čorkalo, 2000: 122, 123). Nažalost, bilo je jako teško usuglasiti se oko imena, a ovo je upravo vidljivo i u Barićevoj gramatici budući da Barić gramatiku naslovljava *serbsko-ilirskom*, u posveti se obraća *jugoslavenskoj* djeci, govori i *narodnom* jeziku (Barić, 1861: 3,4).

Iste godine kada Barić objavljuje svoju gramatiku 1861., izlazi i Članak LVIII. O narodnom jeziku²⁵. U članku Hrvatski sabor, nakon mnogih rasprava na sjednicama koje traju od travnja do studenog 1861. godine, traži dostojanstvo za *jugoslavenski* jezik. Ipak, ovom je prethodila rasprava o samom imenu jezika; hoće li on biti *narodni*, *hrvatski*, *hrvatsko-slavonski*, *hrvatsko-slavonsko-srbski*, *hrvatsko-srbski*, *hrvatski* ili *srbski*, *jugoslovjenski*, *jugoslavenski*. Mažuranić prije slanja ovog zaključka kralju Franju Josipu I., mijenja ime *jugoslavenski* u *hrvatski*. Ipak, kralj prijedlog ne prihvaća, ponajviše iz razloga što je bio prisutan strah od manjeg korištenja njemačkog jezika (Klepac, Čorkalo, 2000: 122, 123) S obzirom da ni Hrvatski sabor u to vrijeme nije usuglašen oko imena jezika, ne čudi što Barić u svojoj gramatici koristi više naziva za jezik (*narodni*, *serbsko-ilirski*) pa ni činjenica da se obraća *jugoslavjanskoj* djeci.

²⁴ <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=loc.ark:/13960/t3612779z&seq=7>

²⁵ Članak je dostupan na: <http://ihjj.hr/iz-povijesti/clanak-lviii-o-narodnom-jeziku/36/>.

Slika 2

Sama je gramatika napisana u obliku pitanja i odgovora te Barić na jednostavan način pokušava učenicima približiti pravila pisanja i čitanja jezika. U uvodu (Barić, 1861: 3, 4) koji naslovljava *Jugoslavenska djeco!*, objašnjava svoje razloge za pisanje gramatike te navodi da smatra da njegova gramatika ne bi trebala biti uzaludna (s obzirom da ima već velik broj gramatika) već da bi djeci trebala olakšati, kao i austrijancima²⁶ koji su tada vladali hrvatskim teritorijem i trebali bi ovladati *svojim* jezikom. Zanimljivo je da koristi ovu zamjenicu, budući da *serbsko-ilirski* zasigurno nije njihov jezik, ali očito se Barić ovdje koristi ironijom želeći naglasiti kako hrvati imaju svoj jezik koji bi trebao biti vrednovan u doba vladavine stranaca na hrvatskom teritoriju.

Kao što je prije navedeno, gramatiku je izdala tiskara Piperatova te ovo izdanje ima razlika u odnosu na Barićevo drugo izdanje. Detaljnije će se analizirati početak gramatike te poglavlja vezana za morfologiju imenica, budući da je ono najbitnije za ovaj rad.

Prva se razlika odnosi na sam naziv gramatike koji glasi *Slovica serbsko-ilirskoga jezika za djecu*. Navedeno je i kako je tiskana u *Splětu*. Barić u prvoj verziji svoje gramatike koristi

²⁶ Prema Vince (1990: 379) nakon 1848. godine Austrijska Monarhija davala je na važnosti i narodnim jezicima te je odlučeno da će se Monarhijski zakoni prevesti s njemačkog na jezike svih naroda monarhije.

rogato e, ě, koje se rabilo u doba hrvatskog narodnog preporoda, dok se u drugom izdanju odlučuje za dvoglas *ie* pa ove riječi piše *diecu, Splietu*. Upravo je ova promjena najveća razlika u Barićevim jezikoslovnim načelima. Do promjene je došlo uslijed jezičnih događanja u vremenu u kojem Barić živi i djeluje, poput utjecaja Gaja i njegove grafijske reforme. Kako navodi Tafra (1993: 367) Ilirci su 1848. nakon *rogato e* u *Danici* prešli na dvoslov *ie*.

Pregledom Barićeve gramatike, može se naslutiti kako Barić piše pod utjecajem zagrebačke filološke škole, na čijem je čelu bio Adolfo Veber Tkalčević, što je vidljivo iz upotrebe nastavka *-ah* u G množine imenica, nesinkretiziranim padežima, odrazom jata te bilježenjem slogotvornog *r* kao *èr*. Među ostalim pripadnicima zagrebačke filološke škole bio je i Babukić pod čijim je utjecajem pisao Barić, kao što je navedeno na mrežnoj stranici Hrvatskog biografskog leksikona²⁷. Obilježja su zagrebačke škole prisutna i u Barićevim jezičnim postavkama, a kako Bičanić i sur. (2013: 76) tvrde: „*Oni zagovaraju morfološki pravopis (sudca), nastavak –ah u imeničkome G mn. (jelenah, ženah, selah; zbog toga su pogrdno nazvani ahavcima), stare pazdežne nastavke u D, L, I mn. (nožim, nožih, noži), znak ě kojim se bilježi nekadašnji jat (rčnik) te pisanje er za slogotvorno r (perst)*”. Nakon potpune analize morfologije imenica, bit će jasnije kojoj je jezičnoj struji Barić pripadao, o čemu će više biti u daljnjem tekstu.

Barić u svojim gramatikama kombinira upravo navedena obilježja zagrebačke filološke škole. Dok se u prvom izdanju odlučuje za *rogato e*, kasnije ga zamjenjuje dvoglasom *ie*, slogotvorno *r* i dalje zapisuje *èr*, ostavlja genitivni nastavak *-ah*, kao i stare nastavke u dativu, lokativu i instrumentalu. Također se na kraju gramatike vidi prisutnost morfonološkog pravopisa u primjerima *Ja sam nešto pripoviedao otcu.; Ne znam gdje je klobuk otca* (Barić, 1860: 80).

Što se tiče samog izgleda poglavlja te naslova istih, Barić se drži istog redoslijeda, istih naslova, pitanja i odgovori su isti u oba izdanja. Ipak, događaju se razlike koje su u većini slučajeva rezultat omaški poput:

- krivi tisak: u prvom izdanju dva puta dolazi do greške u numeraciji podnaslova, pa već deveti podnaslov ima uz sebe broj šest umjesto devet (Barić, 1951: 11). Na 75. stranici (Barić, 1950: 75) događa se opet greška te podnaslovi kasne za šest brojeva pa podnaslov koji bi trebao biti 34., u prvom izdanju je 28. Stranice 36 i 37 su tiskane ukrivo, kao i stranica 40 te 41; u drugom izdanju gramatike dolazi do tiskanja na krivim mjestima (Barić, 1960: 8).

²⁷ <https://hbl.lzmk.hr/clanak/baric-andrija>.

- izostavljanje imena padeža: u drugom izdanju gramatike, na samome početku, Barić pri općem nabranjanju padeža ne navodi genitiv, odnosno kako ga on naziva *roditelj*. Jasno je da se radi o slučajnom izostavljanju jer u poglavlju o sklanjanju imenica Barić navodi genitiv.

Ipak, što se tiče bitnijih razlika u gramatici to jest kada se uzme u obzir sadržaj gramatike, Barićeva pravila i način na koji djeci prikazuje lakoću ovladavanja pravilnim govorenjem i pisanjem, tu ne dolazi do promjena; pravila u dijelu s imenicama su identična, ponavljaju se isti nastavci, primjeri i izuzetci uz svako pravilo.

5.1. Jugoslavjanska dieco!

Kako bismo pokazali kako je Barić bio prvenstveno profesor, a tek onda gramatičar, navest ćemo njegovu posvetu čitateljima, odnosno recipijentima djela koji su u ovome slučaju djeca. Naime, iako je i sama gramatika pisana dijaloški u obliku pitanja i odgovora čime sugerira primarno dominantnu didaktičku funkciju, Barić ne propušta to još jednom istaknuti i u samoj posveti.

*Jugoslavenska djeco!*²⁸

Evo posvećujem vam slovnici (gramatiku), za koju sam smatrao da vam je vrlo potrebna. Doduše, naš jezik ima mnogo gramatika koje su do sada izdane kako bi se naš jezik naučio pravilno i izvrsno govoriti i pisati, zbog toga se ovo moje djelo čini kao višak. No, kada budete točno razumjeli pravi razlog zbog kojeg sam smatrao korisnim i potrebnim ovo djelo, vidjet ćete da nisam uzalud radio.

Ima mnogo naroda koji lakše i podobnije nauče pravilno i izvrsno govoriti i pisati svoj jezik, nego mi do sada, jer oni u svom jeziku imaju usklađene i sposobnije gramatike, stoga njima nije problem poznavati pravila po kojima bi se trebao govoriti i pisati određeni jezik, kako je, žali bože, do sada bilo austrijskom jugoslavenskom, osobito u Dalmaciji. Istina je, kako je već gore navedeno, mi posjedujemo različite gramatike, npr. Appendina, Della Belle, Starčevića, Babukića, Stazića, Šutine, Berlića i ostalih, koje ne mogu biti smatrane kao nepodobne; no ipak, one predugo opisuju pravila dobrog govorenja i pisanja, na jednom jeziku

²⁸ Prilozi broj 11 i 12 prikazuju Barićevu posvetu jugoslavenskoj djeci u originalu. Budući da su posvete u potpunosti iste, priložena je posveta iz drugog izdanja koji je tema ovog rada.

koji nije razumljiv svim jugoslavenima, pa su često neupotrebljive djeci, za koju sam ja složio ovu gramatiku, pisanu na našem vlastitom i prostom narječju, i to ponešto na jednostavnom, a razmjernom znanju, kako ja smatram, a kako ćete i vi sami prosuditi.

Uzrok gramatike jest i sadašnje stanje, i od dopuštenja naše blagoljubne vlade, pa da bi i slavljani Austrijanci mogli napredovati u narodnom jeziku.

Uostalom, ova knjiga ne sadrži pravila različita od onih, koja su u drugim knjigama iste vrste, no nemojte se čuditi tome, jer stvar je ova sasvim jasna i pravila gramatike proizlaze iz pravog i najboljeg narječja naroda, za koji se pišu, stoga ova pravila, bila ona učena od jednog ili drugog pisca, moraju međusobno biti slična, čim imaju, ili bi barem mogla imati za osnovu isti jezik rečenog naroda. A što se tiče načina na koji se uči koji god jezik, gramatike su obično poprilično različite jedne od drugih. Ja smatram da je način koji sam izabrao lagan i dovoljno podoban za djecu i da će općenito biti podoban.

Od srca želim, da učeći po ovoj gramatici, možete steći, onaj plod koji želi ili bi najmanje trebao imati svaki ljubitelj našeg plemenitog i obilnog jezika.

U Splitu, u mjesecu Studenom 1860.

ANDRIJA BARIĆ

6. Slovice sèrbsko-ilirskoga jezika Andrije Barića iz 1860. godine

6.1. Opis gramatike

Andrija Barić u predgovoru objašnjava i opisuje gramatiku kao jednostavnu i primjerenu djeci. Kao što i navodi, njegov je cilj približiti djeci pravila čitanja i pisanja na što jednostavniji način. Prikladnost se gramatike očituje i u samoj formi kojoj je pisana – u obliku pitanja i odgovora. Ovime Barić već u pitanju dovodi u fokus ono bitno u jeziku te učenike usmjeruje na pojedinosti koje bi trebali savladati. Barićeva gramatika zaista ispunjava ono što autor navodi u posveti djeci, ona je napisana da bi učila djecu pojednostavljenim pravilima jezika, budući da vrsni gramatičare nerijetko uspijevaju zakomplicirati pravila te takva mogu biti nejasna učenicima u školama.

U samom uvodu, Barić kroz 6 pitanja definira gramatiku i objašnjava učenicima ključne pojmove. Kako navodi, gramatika je na prvom mjestu knjiga koja propisuje pravilno pisanje i govorenje te kako bi pojedinac znao pravilno pisati i govoriti, treba dobro poznavati pravila

gramatike. Tvrdi kako pravilno govorenje i pisanje jednog jezika znači znati upotrebljavati riječi tog jezika i pravilno ih slagati kao što to rade obrazovani ljudi poput pisaca dobrih knjiga, a ne kako govori seoski ili neobrazovani puk. Barić nabraja i različite vrste gramatika s obzirom na koji jezik se odnose (njemačka, talijanska, francuska, engleska gramatika), a tvrdi da njegova gramatika obrađuje srpsko-ilirski jezik koji govori veći broj stanovnika *Dalmacie, Hèrvatske, Sèrbie, Bosanske, i Cèrnogorci govore*.

Gramatika započinje *Uvodom* koji Barić naslovljava *Općenito o gramatici (O slovicu u obćenu)*, nakon čega slijede poglavlja o slovima i izgovaranju (*O slovih i izgovaranju*) te o vrstama riječi (*O dieli govorenja*). Ostatak je gramatike podijeljen na devet dijelova i *Dodatak*. Andrija Barić u devet dijelova obrađuje vrste riječi sljedećim redoslijedom: 1. imenice, 2. pridjevi, 3. brojevi, 4. zamjenice, 5. i 6. glagoli, 7. prilozi, 8. prijedlozi i veznici te 9. usklici, kao što je vidljivo na slikama 3 i 3. Dodatak je na samom kraju gramatike podijeljen na tri dijela; dio A bavi se poretkom riječi (*O riečoredju u obće*), dio B objašnjava jednosložne i višesložne riječi (*O kakovstvu dielah govorenja*) te posljednji dio C donosi ponešto o pravopisu (*Niekoja o pravopišju*). Na slikama 3 i 4 može se vidjeti *Sadaržanje* (Sadržaj) Barićeve gramatike.

SADARZANJE

Uvod	str.	1
O slovici u občenu	„	ist.
O slovih i izgovaranju	„	6
O dieli govorenja	„	7
<i>I Dio</i>		
O imenom	„	ist.
O plemenu	„	8
O broju	„	ist.
O padanju	„	9
O prigibanju	„	ist.
O pèrvom prigibanju	„	ist.
O drugom prigibanju	„	15
O trećem prigibanju	„	15
Promienjenje imenah	„	16
<i>II Dio</i>		
O Prilagatelju	„	17
Broj	„	18
Padanje	„	ist.
Pleme	„	ist.
Prigibanje	„	19
Stupaj	„	24
<i>III Dio</i>		
O projorieći (imena brojna)	„	27
<i>IV Dio</i>		
O zaimenu	„	50
<i>V Dio</i>		
O glagoljih oli vremenoriećih u občeno	„	56
O slici	„	ist.
O broju	„	57
O sobstvu	„	ist.
O vremenah	„	58
O načinih	„	59
O sklonjenju	„	40
Pèrvo sklonjenje pomoćnoga glagolja biti	„	42
Drugo sklonjenje pomoćnoga glagolja hotieti	„	45
Čineća slika izgled pèrvoga sklonjenja	„	49

Slika 3

Čineća slike izgled drugoga sklonjenja . . .	str.	52
" izgled trećega sklonjenja . . .	"	55
Terpeća slika . . .	"	58
Nadomierenje		
Sličenje vriemenah glagoljah . . .	"	60
Proizvodjenje iz neizviestnoga načina . . .	"	62
Sličenje sadašnjega vriemena kazajućega načina čineće slike . . .	"	ist.
Sličenje davno prošastoga vriemena . . .	"	65
Sličenje nesversenoga prošastoga vriemena . . .	"	66
Sličenje prošastoga vriemena neprilagateljnoga pričastja i zapovidajućega načina čineće slike . . .	"	67
Sličenje prošastoga vriemena neprilagateljnoga pričastja, i namiestne rieči . . .	"	68
Izhod pričastja za terpeću sliku . . .	"	69
Proizvodjenje iz sadašnjega vriemena kazajućega načina . . .	"	70
Sličenje sastavljeni vriemenah glagoljah . . .	"	71
O upotriebljanju glagoljah u terpećoj slici . . .	"	72
O nesobstvenih glagoljih . . .	"	ist.
VII Dio		
O prirječku . . .	"	74
VIII Dio		
O pridsavku . . .	"	ist.
O vezniku . . .	"	76
IX Dio		
O medjumětku . . .	"	ist.
Dodatak		
A. O Riečoredju u obće . . .	"	77
Razumenak izreke . . .	"	ist.
Razumenak riečoredja . . .	"	ist.
Sadaržanje izrekah		
O upotriebljanju padanjah promienivih dielah govorenja		80
O sktadanju prilagatelja i drugih prigibljivih dielah govorenja s' imenima . . .	"	81
O slaganja glagoljah s' prigledom . . .	"	82
B. O kakovstou dielah govorenja		
O prostih i sastavljenih dielah govorenja . . .	"	85
O pėrvobitnih i proizvodjenih riečih . . .	"	ist.
C. Niekoja o pravopisju . . .	"	84

139

555

Slika 4

6.2. Prikaz morfologije imenica u Slovinci Serbsko-ilirskoga jezika iz 1860. godine

Analiza će se Barićeve morfologije imenica osloniti na tri gramatike kako bi se objasnili koncepti kojima se Barić služi prilikom pisanja svoje gramatike te da se dobije uvid u stanje

jezika tog doba. Fokus će prilikom analize biti isključivo na morfologiji imenica u različitim gramatikama. Također će se analizirati i tvorba imenica, budući da Andrija Barić unutar poglavlja o imenicama navodi i tvorbu imenica ženskog roda od imenica muškog roda.

Prva od gramatika koja će se koristiti prilikom analize jest *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga* autora Vjekoslava Babukića. Ova je gramatika izdana 1836. godine i jedno je od osnovnih normativnih hrvatskih djela i to onih temeljenih na jezičnoj doktrini zagrebačke filološke škole. Autori su sljedećih dviju gramatika djelovali u Zadru, gdje su obje gramatike i tiskane te napisane na talijanskom jeziku. Prva je gramatika Andrije Stazića *Grammatica della lingua illirica ad uso degli amatori nazionali e stranieri che bramano d'impararla*. Ova je gramatika tiskana 1850 godine. Druga je gramatika, ujedno i posljednja koja će se koristiti pri analizi, *Grammatica della lingua illirica*. Autor je Ivan Danilo te je tiskana 1855. godine.

Također, spomenut će se i Šime Starčević te njegova *Nova ricsôslovica iliriska vojničkoj mladosti krajicnoj poklonjena*. Starčević u svojoj gramatici prvi imenuje i objašnjava četveronaglasni sustav te se osim ovog ističe opisivanjem složenijih gramatičkih kategorija pa u njegovoj gramatici možemo pronaći i razliku između gramatičkog roda te semantičkog spola. Starčević, kao i Barić, njeguje jezični purizam, što će se objasniti u analizi. Morfologiju imenica Barić obrađuje nakon uvoda u prvom poglavlju naslovljenim *I Dio* (Barić, 1860: 7). Poglavlje obuhvaća podnaslove od broja četiri do dvanaest te se proteže na ukupno deset stranica. Cijela je gramatika napisana u dijaloškom obliku te se sastoji od pitanja i odgovora koja su pisana jednostavnim jezikom kako bi djeca što lakše usvojila ono najbitnije iz pojedinog dijela gramatike. Kako je navedeno na mrežnom izdanju Hrvatskog biografskog leksikona, Barić piše gramatiku za učenike nižih škola. Barić jezik prilagođava učenicima pa gramatiku ne piše tako detaljno kao što to rade Babukić ili Stazić.

6.2.1. *O imenom, o plemenu, o broju, o padanju, o prigibanju* (Imeničke gramatičke kategorije)

Dio o imenicama započinje podnaslovom *O imenom* (Barić, 1860: 7) te Barić postavlja prvo pitanje: *Što su imena?* Ovime djecu odmah upućuje na samu definiciju imenica koje opisuje kao riječi koje imenuju osobe ili stvari bilo da su podložne osjećaju ili razumu. Navodi tri vrste imenica: *imena vlastita* (vlastite imenice), *obćinska* (opće imenice) te *imena skupna* (zbirne imenice), potom svaku od vrsta pojašnjava te navodi primjere. Vlastite imenice, prema Bariću (1860: 7), pripadaju jednoj osobi ili stvari (*Petar, Beč, Spliet*), a opće se imenice odnose na one kojima pripadaju sve stvari jedne vrste (*žena, stablo, voda*). *Skupne* imenice definira kao

imenice koje sadržavaju mnogo osoba ili stvari (*narod, jato, vojska*). Ovakva je podjela vrlo slična Babukićevoj koji u svojoj gramatici Babukić (1836: 15) navodi vrste *imena*: *samostavna, pridavna, brojna*. *Samostavna imena* odnose se na imenice, dok su ostale dvije vrste imenica koje Babukić imenuje pridjevi i brojevi. Babukić (1836: 16) imenice dijeli na *ime vlastito* (vlastite imenice), *ime obćinsko* (opće imenice) te *ime skupno* (zbirne imenice) te Barić slijedi ovakvu podjelu imenica.

Što se tiče ostalih gramatičara, Stazić (1850: 31,32) puno iscrpnije objašnjava prvo samu etimologiju nastanka jezika, pa time i riječi, a kasnije primjerima navodi kako imenice mogu biti *concreti* (konkretne) i *astratti* (apstraktne). Stazićev iscrpni opis same etimologije jezika, pa samim time i imenica, u oprečnosti je s Barićevom gramatikom što možemo dovesti u vezu s činjenicom da je Barićeva gramatika ipak namijenjena djeci. Prema Staziću (1850: 32) konkretne imenice se dijele na *nomi particolari* (posebna imena) ili *propri* (vlastita imena) te *nomi cemuni* (uobičajna imena) ili *universali* (univerzalna imena), to jest dijeli ih na vlastite i opće imenice. Na osam stranica Stazić (1850: 32-39) objašnjava i nabraja vlastita imena, imena gradova, provincija, životinja, stvari te naposljetku nabraja i zamjenice te navodi kako sve se navedene imenice mogu mijenjati ovisno o broju, rodu, padežu i sklonidbama. S druge strane Danilo (1855: 11) imenice dijeli u tri kategorije kako slijedi: prva kategorija dijeli se na *vlastite* i *obćene*, drugoj kategoriji pripadaju *sobstvene* i *ukupne* te u posljednjoj kategoriji *živuće* i *neživuće* imenice. Iz svega je navedenog vidljivo kako svaki od gramatičara imenuje opće i vlastite imenice, ali se razlike javljaju u imenovanju svih vrsta, ovisno o tome koliko iscrpnu gramatiku piše svaki od njih.

Barić (1860: 8) pitanjem *Na što se ima paziti kod imenah?* uvodi učenike u sljedeće teme koje će im objasniti, u tekstu naglašava da se *kod imenah ima pripaziti na četiri stvari* (Barić, 1860: 8): *pleme* (rod), broj, *padanje* (padež) i *prigibanje* (sklonidbu) imenica. Što se tiče ostalih gramatičara, Stazić (1850: 39) je jedini koji, kao i Barić upozorava na promjene kod imenica to jest navodi kako su imenice podložne promjenama nastavaka ovisno o broju, rodu, padežu te deklinaciji. S druge strane, Babukić (1836: 16) i Danilo (1855: 12) nastavljaju opisivati kategoriju *spola* imenica i ne naglašavaju posebno kako se imenice mijenjaju, već nastavljaju s objašnjavanjem ostalih kategorija imenica. Vrijedno je napomenuti da Barić ustraje na jezičnom purizmu te je jedan od rijetkih koji *rod* naziva *plemenom*, poput Blaža Tadijanovića (Marinković, 2024: 13) i Lovre Šitovića (Marinković, 2024: 28).

Barić (1860: 8) se, kao i u uvodu, obraća čitatelju (učeniku) u pitanju: *Govoreći o imenom, reci mi, imali plemenah u našem jeziku?* U odgovoru navodi tri roda (*plemena*) imenica: muški, ženski i srednji te ih u nastavku objašnjava na koji način se prepoznaje rod

imenice: ona imenica ispred koje može stati *riečica ovi* jest muškog roda (*ovi čoviek, ovi mladić, ovi stan*); ako ispred imenice može stati riječ *ova* imenica je ženskog roda (*ova žena, ova zemlja, ova daska*) te, na posljertku, ako pred imenicom stoji riječ *ovo*, imenica je srednjeg roda (*ovo stablo, ovo pleme, ovo more*). Barić je jedini gramatičar koji kategoriju roda naziva *plemenom*. Ostali gramatičari koriste se nazivom *spol*, pa Babukić (1863: 16) *spol* imenica objašnjava preko sklonidbe te tvrdi da su muškog roda imenice koje završavaju na suglasnik, a pripadaju prvoj sklonidbi; imenicama ženskog roda pripadaju imenice druge sklonidbe koje u N jd. završavaju na *-a* te imenice treće sklonidbe koje u G jd. Imaju nastavak *-i*; imenice srednjeg roda su sve imenice prve sklonidbe koje u N jd. završavaju na *-o* ili *-e*. S druge strane, Stazić (1850: 40) za rod ne navodi imenicu na *ilirskom* jeziku, već poglavlje u kojem definira kategoriju *roda* naslovljava *Del genere* te tvrdi kako ilirski jezik, poput latinskog, ima tri roda: muški, ženski i srednji. Stazić (1850: 40) navodi da su muškog roda imenice koje označavaju muška imena, životinje ili stvari koje imaju nastavak za muški rod. Imenice su ženskog roda sve one koje označavaju ljude, zvijeri ženskog roda, kao i one koje označavaju stvari, a imaju nastavak za ženski rod. Imenice srednjeg roda, Stazić (1850: 41) određuje kao one koje nisu ni muškog ni ženskog roda te ih naziva imenicama *neutralnog* roda. Nadalje, Stazić (1850: 41) detaljno nabroja nastavke za muški, ženski i srednji rod. Naglašava da imenice koje označavaju stvari mogu biti bilo kojeg roda. Iako Stazić i Danilo gramatike pišu na talijanskom jeziku, Danilo, za razliku od Stazića, kroz cijelu gramatiku navodi i *ilirske* nazive za vrste riječi i kategorije imenica, Stazić pak izostavlja *ilirske* nazive za imenice, rod, broj i deklinaciju. Danilo (1855: 12) navodi tri roda u ilirskom jeziku: muški, ženski i srednji. Autor (1855: 12) tvrdi kako se rod može raspoznati dijelom po značenju, a dijelom po nastavku. Muškom rodu pripadaju imenice koje označavaju imena muškaraca, gradova, vjetrova, mjeseci. Ženskom rodu pripadaju imenice koje označavaju imena žena, voća i pokrajina. Imenice srednjeg roda su imenice koje označavaju zbir neživih stvari poput *kamenje*, i imenice koje označavaju mladunčad životinja: *janje, tele*. Danilo (1855: 13) naglašava kako će u poglavlju o sklonidbi biti više riječi o određivanju roda preko nastavka.

Treći podnaslov u naslovnoj gramatici nosi naziv *O broju* (Barić, 1860: 8) te odmah započinje pitanjem koliko brojeva imaju imenice, nakon čega slijedi odgovor *jednbroj* (jednini) i *višebroj* (množinu). Sljedeće pitanje glasi: *Kada će biti ime jednbroja?*, nakon čega slijedi greška prilikom tiskanja. Naime, na ovoj stranici u *Slovici* (broj osam) posljednja tri retka teksta dvaput su otiskana – jednom na stranici broj osam, gdje ne pripadaju, te na stranici jedanaest unutar podnaslova o sklonidbi imenica. Zbog krivog tiska odgovor na pitanje o jednini imenica slijedi na stranici broj devet. Barić (1860: 9) objašnjava kako je imenica u jednini kada

se odnosi na samo jednu stvar ili osobu dok se imenica u množini odnosi na imenice koje ukazuju na više osoba ili stvari. Pogreška je u tiskanju vidljiva u prilogu 13. Što se tiče Babukićevog definiranja broja (1836: 17) objašnjava ovu kategoriju u dvije rečenice te naglašava kako *slavjanski* jezik ima tri broja pa tako ima i *ilirsko* narječje: jedninu, množinu i dvojinu to jest *dvobrojni*. Naglašava kako je ovo jedinstvenost za *slavjanski* jezik. Kao primjer navodi imenice *oči* i *uši*. S druge strane, Stazić (1850: 39) u poglavlju o broju navodi kako ilirski jezik ima dva broja, jedninu i množinu te objašnjava da imenice koje označavaju samo jednu stvar su imenice u jednini, dok svaka imenica koja se odnosi na više ljudi, životinja ili stvari je imenica u množini. Nadalje, objašnjava kako se razlika u broju imenice iskazuje promjenom u nastavku te navodi pravila kojih se potrebno držati prilikom preoblikovanja imenice iz jednine u množinu (Stazić, 1850: 39, 40). Naposljetku poglavlja piše opasku u kojoj objašnjava da dual ne navodi kao jedan od brojeva budući da isti ne pronalazi u narodnom jeziku Dalmacije, niti u književnim djelima pa upućuje na Babukićevu gramatiku (Stazić, 1850: 40). Babukić je očito bio uzor Danilu (1855: 13) koji kategoriju broja objašnjava unutar poglavlja o sklonidbi te navodi tri broja u ilirskom jeziku: *jedinstveni* (jedinu), *dvojtveni* (dvojinu) i *mnoštveni* (množinu).

Podnaslov *O padanju* (Barić, 1860: 9) uvodi učenike u gramatičku kategoriju padeža tj. osnove koje bi učenici trebali znati te se sastoji od jednog pitanja: *Koliko padanjah imaju imena?*. Barić u odgovoru navodi kako imenice imaju sedam padeža u jednini i množini, ali prilikom nabiranja izostavlja drugi padež *roditelj* to jest genitiv. Padeži Barićeve gramatike imaju sljedeće nazive: *imenitelj* (nominativ), *datelj* (dativ), *osvadtelj* (akuzativ), *zvatelj* (vokativ), *miestelj* (lokativ), *društven* (instrumental). Kao i Barić, Babukić (1836: 17) navodi kako Ilirci imaju sedam padeža kao i ostali Slaveni te ih nabraja zajedno s njihovim latinskim nazivima: *imeniteljni* (*nominativus*), *roditeljni* (*genitivus*), *dateljni*, (*dativus*), *tužiteljni* (*accusativus*), *zvateljni* (*vocativus*), *skazateljni* (*praepositionalis* ili *locatis*) te *tvoriteljni* (*instrumentalis* ili *sociativus*). Naglašava kako *slavjanski* jezik ima dva vlastita padeža: *skazateljni* (naziva ga i *mèstelni*) i *tvoriteljni* (naziva ga i *orudeljni* ili *društveni*). Babukić (1836: 18) u poglavlju o padežima odmah navodi kako se prema nastavku genitiva jednine razlikuju sklonidbe te da za muški i srednji rod postoji jedna sklonidba, a za ženski rod dvije. Iscrpno definiranje padeža donosi Stazić (1850: 47) u poglavlju o padežima pa objašnjava kako oblik imenice može biti samostalan, ali može ovisiti o drugim riječima. Kao primjer navodi riječ *òtac* te objašnjava kako u ovom slučaju riječ ne ovisi o drugima, samostalna je, ali kada bi se željelo reći da netko ili nešto pripada ovoj osobi ili stvari, imenica će dobiti drugačiji oblik to jest oblik koji zavisi od drugih riječi – *òtca*. Stazić (1850: 47,48) na ovaj način objašnjava

svaki od padeža te na kraju navodi kako ilirski jezik ima šest padeža i nabroja ih: *imeniteljni, roditeljni, dateljni, osvaditeljni, zvateljni, družiteljni*. Naposljetku navodi da je *imeniteljni padež* (nominativ) jedini padež koji je samostalan te ga naziva *izravnim*, dok ostali padeži ovise o drugim *dijelovima govora* te su oni *kosi* padeži. Dok Danilo (1855: 13) unutar poglavlja o sklonidbi nabroja sedam padeža ilirskog jezika: *imeniteljni, roditeljni, dateljni, viniteljni, zvateljni, mèsteljni, družiteljni*. Kao i Babukić, Danilo (1855: 13) naglašava kako se sklonidbe ilirskog jezika razlikuju prema nastavku imenice u genitivu jednine.

U sljedećem podnaslovu Barić (1860: 9) obrađuje sklonidbu imenica (*prigibanje*). Barić (1860: 9) navodi tri vrste sklonidbi imenica te pripadnost imenice sklonidbi određuje nastavkom u genitivu jednine. Također se prema genitivu određuje i sličnost nastavaka ostalih padeža to jest prema genitivu se izvode ostali padeži.

U tabličnom će se prikazu izdvojiti popis padeža kako bi se uočile razlike u broju i nazivu padeža.

	Babukić (1836.)	Stazić (1850.)	Danilo (1855.)	Barić (1860.)
N	<i>imeniteljni</i> (<i>nominativus</i>)	<i>nominativo</i> (<i>imeniteljni</i>)	<i>il nominativo</i> (<i>imeniteljni</i>)	<i>imenitelj</i>
G	<i>roditeljni</i> (<i>genitivus</i>)	<i>genitivo</i> (<i>roditeljni</i>)	<i>il genitivo</i> (<i>roditeljni</i>)	<i>roditelj</i>
D	<i>dateljni</i> (<i>dativus</i>)	<i>dativo</i> (<i>dateljni</i>)	<i>il dativo</i> (<i>dateljni</i>)	<i>datelj</i>
A	<i>tužiteljni</i> (<i>accusativus</i>)	<i>accusativo</i> (<i>osvaditeljni</i>)	<i>il accusativo</i> (<i>viniteljni</i>)	<i>osvaditelj</i>
V	<i>zvateljni</i> (<i>vocativus</i>)	<i>vocativo</i> (<i>zvateljni</i>)	<i>il vocativo</i> (<i>zvateljni</i>)	<i>zvatelj</i>
L	<i>skazateljni</i> (<i>praepositionalis</i> ili <i>locatis</i>)	-	<i>il locativo</i> (<i>mèstitejni</i>)	<i>miestelj</i>
I	<i>tvoriteljni</i> (<i>instrumentalis</i> ili <i>sociativus</i>)	<i>sociativo</i> (<i>družiteljni</i>)	<i>il sociativo</i> (<i>družiteljni</i>)	<i>družtven</i>

Barić je jedini od gramatičara koji ne koristi pridjevni naziv za padeže, već ih naziva *imenitelj, roditelj, datelj, osvaditelj, zvatelj, miestelj, družtven*. Odudara od ostalih samom činjenicom da ne koristi latinske nazive, već njeguje jezičnu čistoću, što je vidljivo kroz cijelu gramatiku. Stazić je jedini koji ima samo šest padeža pa objašnjava kako se lokativ i *predložki*

padeži²⁹, kako ih on naziva, kao padeži ne *događaju* to jest, prema Staziću (1850: 48), lokativ se realizira u dativu s prijedlogom.

6.3. Prigibanja (Skлонidbe)

6.3.1. O prvom *prigibanju* (O prvoj skлонidbi)

Deveti podnaslov nosi naziv *Prvo prigibanje* te Barić (1860: 9) ovdje detaljno objašnjava prvu skлонidba imenica. Barić (1860: 9) objašnjava skлонidbu imenica te koristi naziv *prigibanje*, isti naziv koristi i Starčević, dok Babukić koristi riječ *sklanjanje*. Pregledom gramatika, utvrđeno je kako su mnogi gramatičari³⁰ koristili isti naziv *prigibanje*. Kako navodi Tkalčević (2016: 7) u svom radu *Imena u slavonskim gramatikama 18. stoljeća* Tadijanović je jedan od onih koji koriste naziv *prigibanje* imena, a u uvodu u svoju gramatiku *Svašta po malo iliti kratko složenje imenah i ričih u ilirski i njemački jezik* inzistira na korištenju *pravih hrvatskih (ilirskih) naziva* te odbija koristiti germanizme. Također, Institutovo izdanje *Nove ricsoslovice ilirske* (2002: 170) naglašava kako je Starčević težio jezičnoj čistoći što se vidi iz gramatičkog nazivlja koje koristi. Među ovim riječima jest i naziv *prigibanje*. Barić također poseže također za hrvatskim (*ilirskim*) nazivljem te se ugleda na Starčevića.

Prema Bariću (1860: 9,10) prva skлонidba obuhvaća imenice muškog roda koje u nominativu završavaju na suglasnik te imenice srednjeg roda koje završavaju na *-o* i *-e*, a u genitivu jednine završavaju na *-a*. Primjeri ovakvih imenica su: *gost, gosta; rod, roda; selo, sela; vrijeme, vremena*. Kako navodi, u jednini imenice ove skлонidbe u dativu imaju nastavak *-u*; ako je riječ o duševnoj imenici u akuzativu ima nastavak *-a*, a ako je riječ o *neduševnoj* imenici i imenicama srednjeg roda imaju nastavak kao u nominativu; u vokativu neke imenice imaju nastavak *-e*, dok imenice koje završavaju na *-lj* i *-ć* imaju nastavak *-u*; u instrumentalu imenice završavaju na *-om*, dok one koje u nominativu završavaju na *-e* imaju nastavak *-em*. U ovom dijelu pitanja i odgovora Barić (1860: 10) opet radi grešku te izostavlja jedan od padeža,

²⁹ Stazić navodi Appendinijevu gramatiku koja ima i sedmi padež popraćen prijedlogom te piše kako se *ne događaju* padeži *modernih gramatičara*, poput lokativa i *predložkih* padeža.

³⁰ Blaž Tadijanović: *Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik, koje složi Blaž Tadijanović, franciskan taborski i sužanja cesarskih duhovni s(l)užbenik*. U Magdeburgu štampano po Ivan[u] Misku Prüferu, 1761.; Josip Ernest Matijević: *Pomum granatum worinnen durch die in dem Löbl. Warasdiner Generalat übliche Croatische Redens = Art der wahre Kern der Deutschen Sprache expliciert wird und dieses meinen lieben Patriotischen Trivialisten...* Zagreb, 1771.; Marijan Lanosović: *Uvod u latinsko riči slaganje s nikima biližkama za korist slovinskih mladića složen po ocu fra Marijanu Lanosoviću*. U Osiku MDCCLXXVI.)1776.)

ovog puta *miestelj* (lokativ). Ipak, kada opisuje izgled sklonidbe u množini, navodi sve padeže. Nadalje, opisuje sklonidbu množine (Barić, 1860: 10) te navodi kako imenice muškog roda u nominativu množine imaju nastavak *-i*, dok imenice srednjeg roda u nominativu imaju nastavak *-a*. U genitivu množine imenice i muškog i srednjeg roda imaju nastavak *-ah* te naglašava kako se prilikom izgovora slovo *h* ne izgovara; u dativu imenice oba roda imaju nastavak *-om* (neka *-em*); u akuzativu imenice muškog roda imaju nastavak *-e*, dok imenice srednjeg roda imaju nastavak *-a*; nastavak vokativa je isti kao i nominativu; u lokativu imenice oba roda završavaju na *-oh* ili *-eh* (*h* se ne izgovara); instrumental imenica oba roda završava na *-i* te Barić navodi kako neki pisci navode i nastavke *-im* ili *-ima*. Prva sklonidba prema Bariću vidljiva je na slikama 5 i 6.

Izgled prvoga prigibanja.

Muško pleme.		Sriednje pleme,		
Jednbroj.				
I.	<i>Gost</i>	<i>pèrst</i>	<i>selo</i>	<i>polje</i>
R.	<i>Gost-a</i>	<i>pèrst-a</i>	<i>sel-a</i>	<i>polj-a</i>
D.	<i>Gost-u</i>	<i>pèrst-u</i>	<i>sel-u</i>	<i>polj-u</i>
O.	<i>Gost-a</i>	<i>pèrst</i>	<i>selo</i>	<i>polje</i>
Z. o	<i>Gost-e</i>	<i>pèrst-e</i>	<i>selo</i>	<i>polje</i>
M. u	<i>Gost-u</i>	<i>u pèrst-u</i>	<i>u sel-u</i>	<i>u polj-u</i>
D. s'	<i>Gost-om</i>	<i>s' pèrst-om</i>	<i>sa sel-om</i>	<i>s' polj-em</i>

Slika 5

Višebroј.

<i>I.</i>	<i>Gost-i</i>	<i>pèrst-i</i>	<i>sel-a</i>	<i>polj-a</i>
<i>R.</i>	<i>Gost-ah</i>	<i>pèrst-ah</i>	<i>sel-ah</i>	<i>polj-ah</i>
<i>D.</i>	<i>Gost-om</i>	<i>pèrst-om (im)</i>	<i>sel-om</i>	<i>polj-em</i>
<i>O.</i>	<i>Gost-e</i>	<i>pèrst-e</i>	<i>sel-a</i>	<i>polj-a</i>
<i>Z. o</i>	<i>Gost-i</i>	<i>pèrst-i</i>	<i>sel-a</i>	<i>polj-a</i>
<i>M. u</i>	<i>Gost-ih</i>	<i>u pèrst-ih</i>	<i>u sel-ih</i>	<i>u polj-ih</i>
<i>D. s'</i>	<i>Gost-i (ima)</i>	<i>s' pèrst-i (ima)</i>	<i>sa seli (ima)</i>	<i>s' polji (ima)</i>

Jednobraј.

Višebroј.

<i>I.</i>	<i>kralj</i>	<i>kralj-i (-evi)</i>
<i>R.</i>	<i>kralj-a</i>	<i>kralj-ah (-evah)</i>
<i>D.</i>	<i>kralj-u</i>	<i>kralj-em (om-im-evim)</i>
<i>O.</i>	<i>kralj-a</i>	<i>kralj-e (-eve)</i>
<i>Z. o</i>	<i>kralj-u</i>	<i>kralj-i (-evi)</i>
<i>M. u</i>	<i>kralj-u</i>	<i>u kralj-ih (-evih)</i>
<i>D. s'</i>	<i>kralj-em (om)</i>	<i>s' kralj-i (ima-evi-evima)</i>

Slika 6

U nastavku ovog poglavlja Barić (1860: 11-13) kroz pitanja objašnjava neke iznimke i promjene koje se događaju prilikom prve sklonidbe. Navodi kako se osobne i opće imenice muškog roda koje završavaju na suglasnike *-b, -d, -f, -g, -h, -k, -l, -n, -p, -r, -s, -t, -v, -z* sklanjaju poput *gost* i *pèrst* (Barić, 1860: 11). Imenice se srednjeg roda koje završavaju na *-o* sklanjaju kao *selo*, a imenice koje završavaju na *-e* sklanjaju se kao *polje*. One se imenice koje završavaju na *-lj, -nj, -dj, -tj, -ž, -š, -č, -ć* sklanjaju kao *kralj* (Barić, 1860: 11).

Imenice koje završavaju na *-ac, -ak, -al, -an, -anj, -ar, -alj, -am, -at, -as, -ap*, a koje imaju dva ili više slogova te im posljednji slog nije dug, u genitivu jednine prebacuju slovo *a* kao u *otac*, genitiv jednine *otca* (Barić, 1860:11). Ipak, ovakve imenice u genitivu množine zadržavaju slovo *a* na istom mjestu ispred *-c, -k, -l, -n, -r*; *otac*, genitiv množine *otacah*.

Imenice koje završavaju na *-c, -g, -h, -k, -s* i *-z* mijenjaju navedena slova u vokativu jednine kako slijedi: *-c* i *-k* u *-č*; *-s* i *-h* u *-š* te *-z* i *-g* u *-ž*. Primjeri ovakvih promjena su: *zec, zeče; junak, junače; duh, duše; vrag, vraže; vitez, viteže*. Barić (1860: 11) prilikom navođenja slova koja se mijenjaju u sklonidbi navodi slovo *i*, što je očito greška prilikom tiskanja.

Imenice koje završavaju na *-k, -g* i *-h* mijenjaju ova slova u nominativu, lokativu i instrumentalu množine: *-g* u *-z*; *-h* u *-s*; *-k* u *-c* (Barić, 1860: 12). Primjerice: *vrag, duh, junak* u nominativu množine glase: *vrazi, dusi, junaci*; u lokativu: *vrazih, dusih, junacih*; a u instrumentalu: *vrazima, dusima, junacima*.

Prema Bariću (1860: 12) nekim se imenicama muškog roda koje su sastavljene od jednog ili dva sloga može ispred nastavka *-i* dodati slog *-ov-* ili *-ev-*, ovisno o posljednjem slovu u imenici. Ako imenica završava na slova *-j*, *-ć* ili *-ž* dodaje se umetak *-ev-*, dok se ostalim imenicama dodaje umetak *-ov-*: *roj, rojevi; nož, noževi; slon, slonovi; golub, golubovi*.

Imena naroda koja u nominativu jednine završavaju na *-in*, gube slog *-in* u svim padežima množine: *slavjanin, slavjani, slavjanah* (Barić, 1860: 12).

Imenice *dan, oko, uho, nebo, kolo, čudo, čoviek, tielo* se sklanjaju nepravilno kao što je vidljivo na slici 7.

— 13 —

Jednbroj					
<i>I.</i>	<i>Dan</i>				
<i>R.</i>	<i>Dan-a</i>	oli	<i>dneva</i>		
<i>D.</i>	<i>Dan-u</i>	»	<i>dnevu</i>		
<i>O.</i>	<i>Dan-a</i>	»	<i>dneva</i>		
<i>Z. o</i>	<i>Dan-e</i>	»	<i>dneve</i>		
<i>M. u</i>	<i>Dan-u</i>	»	<i>dnevu</i>		
<i>D. s'</i>	<i>Dan-om</i>	»	<i>dnevom</i>		

Oko, uho, nebo, tielo,
kolo, čudo, čoviek, u jed-
nobroju redno.

Višebroj					
<i>I.</i>	<i>Dni</i>	oli	<i>dnevi</i>	<i>oči</i>	<i>uši</i> <i>ljudi</i>
<i>R.</i>	<i>Danah</i>	»	<i>dnevah</i>	<i>očin</i>	<i>ušin</i> <i>ljudin</i>
<i>D.</i>	<i>Danim</i>	»	<i>dnevim</i>	<i>očin</i>	<i>ušim</i> <i>ljudin</i>
				<i>oćima</i>	<i>ušima</i> <i>ljudin</i>
<i>O.</i>	<i>Dane</i>	»	<i>dneve</i>	<i>oči</i>	<i>uši</i> <i>ljude</i>
<i>Z. o</i>	<i>Dani</i>	»	<i>dnevi</i>	<i>o oči</i>	<i>o uši</i> <i>o ljudi</i>
<i>M. u</i>	<i>Danih</i>	»	<i>dnevih</i>	<i>u očin</i>	<i>u uših</i> <i>u ljudih</i>
<i>D. s'</i>	<i>Danima</i>	»	<i>dnevima</i>	<i>s' oćima</i>	<i>s' ušima</i> <i>s' ljudima</i>

Jednbroi	
<i>Tielo</i>	<i>višebroj: tielesa</i>
<i>Nebo</i>	» <i>nebesa</i>
<i>Kolo</i>	» <i>kolesa</i>
<i>Čudo</i>	» <i>čudesa</i>

Slika 7

Babukićeva (1836: 20, 21) je prva sklonidba istovjetna Barićevoj. Razlike se mogu uočiti u imenovanjima, pa tako Babukić (1836: 20, 21) naglašava sklonidbe tvrdog i mekog završnog suglasnika, dok Barić (1860: 11) samo nabroja suglasnike kojim završava riječ te ih kroz pitanja navodi na različite sklonidbe. Dok Barić (1860: 11) u tablici, ali i kroz pitanja u ovom poglavlju, navodi duge množine, Babukić (1836: 22) duge množine navodi tek u opaskama nakon prikaza sklonidbi. Barić (1860: 11) navodi kako imenice koje završavaju na *-ac, -ak, -al, -an, -anj, -ar, -alj, -am, -at, -as, -ap*, a imaju dva ili više slogova te ako im posljednji slog nije dug, premještaju slovo *-a* u genitivu jednine; *otac, otca*. Navodi i primjer *momak*, ali

dolazi do greške pa umjesto *momka* piše *momak*. Ovakve imenice vraćaju slovo *a* pred suglasnicima *-c, -k, -l, -n, -r*; *otac, otacah*. Ove iznimke nema kod Babukića. Babukić, kao i Barić, opisuje glasovne promjene koje se događaju prilikom prve sklonidbe, upozoravaju na određeno umetanje slogova (duge množine, umetnuti slog *-es-*), nepravilne sklonidbe riječi *dan, oko, uho, čovjek*. Babukić (1863: 25) imenicu *čovjek* izdvaja kao posebnu iznimku. S druge strane, Stazić (1850: 48) prvo objašnjava kako se sklonidbe u ilirskom jeziku prepoznaju po genitivu jednine kao i u latinskom, pa prvoj sklonidbi pripadaju imenice koje u G jd. završavaju na *-a*, drugoj sklonidbi pripadaju imenice koje u G jd. završavaju na *-e*, a trećoj sklonidbi pripadaju imenice koje u G jd. imaju nastavak *-i*. Stazićeva (1850: 49,50) prva sklonidba razlikuje se od Barićeve samom činjenicom da Stazić ne navodi lokativ kao zaseban padež te po akuzativu jd. i dativu mn. kod imenica m.r. i dativu mn. imenica s.r. Također, Stazić (1850: 53) navodi kako su *oko* i *uho* nepravilne imenice koje su u jednini muškog roda, ali kada su u množini prelaze u ženski rod pa glase *oči* i *uši* te pripadaju trećoj sklonidbi. Stazić (1836: 50-56) nabraja izuzetke kao i Barić, ipak razlikuju se u tome što ih Stazić preciznije objašnjava izuzetke i pravila. Na kraju poglavlja o prvoj sklonidbi Stazić (1850: 56-62) piše dijaloge za vježbu. Najpregledniji od gramatičara jest Danilo (1855: 13) koji na samom početku poglavlja tablično prikazuje tri sklonidbi. Naglašava da se sklonidbe razlikuju prema nastavku u genitivu jednine te kako prva sklonidba ima nastavke za imenice koje završavaju na tvrdi i meki suglasnik. Danilo je jedini od gramatičara koji navodi i sklonidbe duala. Babukić (1836: 17) također priča o dualu, ali sklonidbama u dualu posvećuje posebno poglavlje³¹. Danilova se prva sklonidba razlikuje od Barićeve u akuzativu jednine i dativu množine imenica muškog roda te dativu množine imenica srednjeg roda. Danilo navodi lokativ kao padež te njegov lokativ ima iste nastavke kao i Barićev. Nadalje, Danilo (1855: 18), kao i Barić, upozorava na umetanje *-a-* prilikom sklanjanja riječi poput *otac*. Danilo (1855: 20) naglašava kako *oko* i *uho* nemaju množinu u prvoj sklonidbi te mijenjaju rod u ženski rod pa pripadaju trećoj sklonidbi. Barić *oči* i *uši* ističe kao nepravilne sklonidbe zajedno s imenicama *dan, čovjek*, ali ne objašnjava promjenu.

Nakon pregleda prvih sklonidbi u svim gramatikama, vidljivo je da Barić ne odudara mnogo od svojih suvremenika koji djeluju u Dalmaciji. Najveća je razlika što gramatiku objašnjava jednostavnim jezikom i ne ulazi mnogo u srž izuzetaka, razlika i promjena koje se događaju prilikom sklanjanja imenica, dok neki gramatičari pišu puno detaljnije i kompleksnije, primjerice Stazić. Bariću je cilj bio biti razumljiv učenicima pa je zasigurno to razlog njegovoj

³¹ Andrija Barić prilikom objašnjavanja kategorije broja ne navodi dual pa isti neće biti posebno naveden u ovom radu.

simplificiranosti. Također, bitno je naglasiti da Barić, poput vukovaca, nema dvojину te je uopće ne spominje.

Zbog lakšeg pregleda razlika i sličnosti prve sklonidbe u ova četiri gramatičara u dvije tablice navest će se nastavci za prvu sklonidbu; prva tablica odnosit će se na prvu sklonidbu muškog roda, dok će u drugoj biti navedeni nastavci za prvu sklonidbu srednjeg roda. Budući da Babukić jedini navodi različite sklonidbe za imenice *mehkog* i *tverdogo dokančanja*, prilikom navođenja nastavaka u stupcu će se u Babukićeve sklonidbe navoditi nastavci za sklonidbu *tverdogo dokančanja*.

	Babukić (1836.)		Stazić (1850.)		Danilo (1855.)		Barić (1861.)	
	jd.	mn.	jd.	mn. ³²	jd.	mn.	jd.	mn.
N	-∅	-i	-∅	-i (-ovi)	-∅	-i	-∅	-i
G	-a	-ah, -ov	-a	-ah	-a	-ah, -ih	-a	-ah
D	-u	-om	-u	-im (-ovim)	-u	-im	-u	-om (-im)
A	-a	-e	-∅	-e (-ove)	-∅	-e	-a	-e
V	-e	-i	-e	-(ov)i	-e, -u	-i	-e	-i
L	-u	-ih	–	–	-u	-ih	-u	-ih
I	-om	-i	-om	-(ov)ima	-om, -em	-i (-ima)	-om	-i (-ima)

Tablica prve sklonidbe muškog roda

Barić u prvoj sklonidbi muškog roda slijedi u potpunosti zagrebačku filološku školu te pregledom nastavaka za muški rod vidljivo je kako slijedi Babukića. Razlike se vide u množini gdje Barić dodaje nastavak *-im* u dativu te *-ima* u instrumentalu.

³² Stazić u množini navodi i umetak *-ov-* prilikom deklinacije, dok ostali gramatičari o umetku *-ov-* govore nakon prikaza same sklonidbe te naglašavaju kako se radi o dugoj množini imenica.

	Babukić (1836.)		Stazić (1850.)		Danilo (1855.)		Barić (1861.)	
	jd.	mn.	jd.	mn.	jd.	mn.	jd.	mn.
N	-o	-a	-e	-a	-o, e	-a	-o	-a
G	-a	-ah	-a	-ah	-a	-ah (-ih)	-a	-ah
D	-u	-om	-u	-im	-u	-im	-u	-om (-im)
A	-o	-a	-e	-a	-o, -e	-e	-o	-e
V	-o	-a	-e	-a	-o, -e	-i	-o	-i
L	-u	-ih	–	–	-u	-ih (-ieh, -ima)	-u	-ih
I	-om	-i	-em	-ima	-om, -em	-i (-ima)	-om	-i (-ima)

Tablica prve sklonidbe srednjeg roda

Što se tiče prve sklonidbe srednjeg roda i u ovom slučaju Barićeva sklonidba poklapa se s Babukićevom te se događaju iste razlike. Barić dodaje dva nastavka u množini; u dativu nastavak *-im* te nastavak *-ima* u instrumentalu. Naposljetku, treba naglasiti kako Barić u genitivu množine koristi nastavak *-ah*, upravo onaj nastavak koji zagovara zagrebačka filološka škola te nastavak po kojem su prozvani *ahavcima* (Bičanić i sur., 2013: 76).

6.3.2. O drugom *prigibanju* (O drugoj sklonidbi)

Barić (1860: 13) u podnaslovu pod brojem deset obrađuje drugu sklonidbu kojoj pripadaju sve imenice ženskog roda te nekoliko imenica muškog roda koje u nominativu jednine završavaju na *-a* te ove imenice u genitivu jednine imaju nastavak *-e*. U ostalim padežima u jednini ove imenice u dativu i lokativu imaju isti nastavak *-i*, u akuzativu imaju nastavak *-u*, u vokativu završavaju na *-o* te u instrumentalu na *-om* (Barić, 1860: 14).

U množini ove imenice imaju isti nastavak u nominativu, akuzativu i vokativu to jest završavaju na *-i*, genitiv množine glasi *-ah*, u dativu imaju nastavak *-am*, u lokativu *-ah* te u instrumentalu završavaju na *-ami* ili *-ama* (Barić, 1860: 14). Primjer druge sklonidbe vidljiv je na slici 8:

Izgled drug-gu prigibanja.

Jednbroj.	Višebroj.
I. Žen-a, budala	I. Žen-e, budale
B. Žen-e, budale	B. Žen-ah, budalah
D. Žen-i, budali	D. Zen-am, budalam
O. Žen-u, budalu	O. Zen-e, budale
Z. Žen-o, budalo	Z. o Zen-e, budale
M. u Žen-i, budali	M. u Žen-ah, budalah
D. sa Žen-om, budalom	D. s' Žen-ama, (ami) budala- ma (ami)

Slika 8

Nakon prikaza sklonidbe, Barić navodi iznimke i promjene koje se događaju prilikom iste. Navodi kako imenice koje završavaju na *-ga*, *-ha*, *-ka* u dativu jednine mijenjaju suglasnike *g*, *h* i *k* u *z*, *s* i *c*, pa imenice poput *knjiga*, *muha*, *ruka* u dativu jednine glase *knjizi*, *musi*, *ruci*.

One imenice koje završavaju slogovima *-ga* i *-ka*, a ispred njih se nalazi slovo *c*, *č*, *s*, *š*, *t*, *z*, *ž*, zadržavaju slova *g* i *k* pred nastavkom *-i* u dativu jednine. Takve su imenice *mazga*, *mazgi*; *mačka*, *mački*.

Imenice muškog roda koje završavaju na *-a* u vokativu jednine zadržavaju isti nastavak kao i u nominativu: *Andria*; *o Andria*.

Imenicama se, koje ispred nastavka *-a* imaju dva ili više suglasnika, u genitivu množine umeće samoglasnik *a* između dva suglasnika te imenica poput *tikva* u genitivu množine glasi *tikavah*; *igla*, *igalah*; *cerkva*, *cerkavah*. Ovu promjenu Barić opravdava *blagozvonom* to jest kako bi se riječ lakše izgovarala.

Pregledom je Babukićeve (1836: 26) druge sklonidbe u jednini vidljivo da se razlikuje od Barićeve tek u instrumentalu jednine i množine, gdje Babukić u jednini navodi tri moguća nastavka (*-om*, *-um*, *u*), a u množini koristi nastavak *-ami*. Za razliku od Barića, Babukić (1836: 27) navodi samo promjenu suglasnika *k*, *g*, *h*; upozorava na umetnuto *-a-* u imenicama poput *puška*, *pušakah*; *kruška*, *krušakah* te objašnjava kako se *-a-* umeće zbog lakšeg izgovora. S druge strane Stazić (1850: 62,63) se u drugoj sklonidbi razlikuje od Barića samo u instrumentalu množine, gdje Stazić upotrebljava nastavak *-ama*. Nadalje, objašnjava promjenu suglasnika *k*, *g*, *h*; imenice u kojima dolazi do umetanja *-a-* zbog lakšeg izgovora. Stazić (1850: 65) se ne slaže s *hrvatskom* i *crnogorskom* gramatikom u kojima *muha* u dativu jednine glasi *muši*, već tvrdi kako bi trebala biti *muhi* ili *muvi*. Za razliku od Barića, Stazić (1850: 65) piše o imenici *mati* pa objašnjava kako smatra da bi nominativ ove imenice trebao biti *mater* budući da se ona ustalila u govoru Makarana, Imočana, Sinjana, Vrličana, Drnišana, Kninjana i

Bosanaca te kako bi vokativ imenice trebao biti *mati* a ne *matero*; pa se ne slaže s mnogim gramatičarima koji tvrde da je *mati* nominativ jednine, a ne nude nikakvo objašnjenje. Imenicu *kći*, prema Staziću (1850: 65), pripada trećoj sklonidbi budući da se više izgovara kao *ćêr*, *ćêrê*. Sličan Staziću jest i Danilo (1855: 22) koji ne samo da upozorava na promjenu suglasnika *k*, *g*, *h*, kao i ostali gramatičari; navodi umetanje *-a-*; objašnjava zbirne imenice koje imaju samo množinu, ali objašnjava i imenicu *mati* pa tvrdi da u nominativu može imati i oblik *matere* te slijedi drugu sklonidbu kao da dolazi od nominativa *matere*.

U tabličnom prikazu izdvojit će se nastavci druge sklonidbe svih gramatičara zbog lakše usporedbe nastavaka.

	Babukić (1836.)		Stazić (1850.)		Danilo (1855.)		Barić (1861.)	
	jd.	mn.	jd.	mn.	jd.	mn.	jd.	mn.
N	<i>-a</i>	<i>-e</i>	<i>-a</i>	<i>-e</i>	<i>-a</i>	<i>-e</i>	<i>-a</i>	<i>-e</i>
G	<i>-e</i>	<i>-ah</i>	<i>-e</i>	<i>-ah</i>	<i>-e</i>	<i>-ah</i>	<i>-e</i>	<i>-ah</i>
D	<i>-i</i>	<i>-am</i>	<i>-i</i>	<i>-am</i>	<i>-i</i>	<i>-am</i> (<i>-ama</i>)	<i>-i</i>	<i>-am</i>
A	<i>-u</i>	<i>-e</i>	<i>-u</i>	<i>-e</i>	<i>-u</i>	<i>-e</i>	<i>-u</i>	<i>-e</i>
V	<i>-o (e)</i>	<i>-e</i>	<i>-e</i>	<i>-e</i>	<i>-o, e</i>	<i>-e</i>	<i>-o</i>	<i>-e</i>
L	<i>-i</i>	<i>-ah</i>	–	–	<i>-i</i>	<i>-ah</i> (<i>-ama</i>)	<i>-i</i>	<i>-ah</i>
I	<i>-om</i> (<i>um, ú</i>)	<i>-ami</i>	<i>-om</i>	<i>-ama</i> (<i>-ima</i>)	<i>-om</i>	<i>-ami</i> (<i>-ama</i>)	<i>-om</i>	<i>-ama</i> (<i>-ami</i>)

Tablica druge sklonidbe imenica

Može se zaključiti kako Barić prati svoje prethodnike te se njegova druga sklonidba ne razlikuje uvelike od ostalih gramatičara. Najveće se razlike očituju u određenim padežima u kojima se Barić odlučuje za jedan nastavak za razliku od drugih, primjerice u vokativu jednine, gdje Babukić i Danilo navode dva nastavak *-o* i *-e*, Barić se odlučuje samo za nastavak *-o*; u instrumentalu množine, Barić se odlučuje za nastavke kao i Danilo *-ama* i *-ami*. Može se zaključiti kako Barić cilja jednostavnosti i ne navodi mnoštvo nastavaka kako bi učenicima bilo jednostavnije usvojiti gradivo. Također, Barić sklonidbu imenica *mater* i *kći* smješta u treću sklonidbu, ali, kako on tvrdi, one se sklanjaju *neredno* to jest nepravilno.

6.3.3. O trećem *prigibanju* (O trećoj sklonidbi)

Barić navodi kako trećoj sklonidbi pripadaju imenice ženskog roda koje u nominativu jednine završavaju na suglasnik, dok u genitivu imaju nastavak *-i*. Što se tiče izgleda ostatka sklonidbe u jednini dativ ima nastavak *-i*, akuzativ je isti kao i nominativ, u vokativu imenice imaju nastavak *-i* te u instrumentalu imaju nastavak *-i* ili *-ju*, *-jom*, *-im*. U množini treća sklonidba ima iste nastavke za nominativ, akuzativ i vokativ: *-i*, u genitivu je nastavak *-ji* (*ih*), dativ ima nastavak *-im*, lokativ završava na *-ih* (*ieh*) te instrumental nosi nastavak *-ima* (*-mi*). Prilikom navođenja nastavaka za treću sklonidbu, Barić izostavlja lokativ jednine, ovakve greške mu se događaju često kroz gramatiku. Ipak, kada navodi primjer sklonidbe svi padeži su prisutni. Na slici 9 je vidljiv primjer sklonidbe imenice *kriepost*:

Izgled trećega prigibanja.	
Jednbroj.	Viš:broj.
I. Kriepost	I. Kriepost-i
R. Kriepost-i	R. Kriepost-ji (-ih)
— 16 —	
D. Kriepost-i	D. Kriepost-im
O. Kriepost	O. Kriepost-i
Z. o Kriepost-i	Z. o Kriepost-i
M. u Krieposti-i	M. u Kriepost-ih
D. s' Krieposti-ju, -jom-im	D. s' Kriepost-ima (-mi)

Slika 9

U nastavku Barić (1861: 16) objašnjava koje od imenica se sklanjaju kao *kriepost* te kakve iznimke postoje u trećoj sklonidbi. Naglašava da se imenice ženskog roda koje završavaju na suglasnik sklanjaju na isti način kao i *kriepost*, dok postoji i manji broj imenica ženskog roda koje završavaju na *-o* te pripadaju ovoj sklonidbi, poput: *miso* (*misal*), *so* (*sol*).

Imenice *mati* i *kći* sklanjaju *neredno* to jest nepravilno te prikazuje sklonidbu kao što je na slici 10.

Jednbroj.		Višebroj.	
I.	<i>Mati, kći</i>	I.	<i>Matere, kćeri</i>
R.	<i>Matere, kćere</i>	R.	<i>Materah, kćerih</i>
D.	<i>Materi, kćeri</i>	D.	<i>Materam, kćeram</i>
O.	<i>Mater, kćer</i>	O.	<i>Matere, kćeri</i>
Z. o	<i>Mati, kćeri, kći</i>	Z. o	<i>Matere, kćeri</i>
M. u	<i>Materi, kćeri</i>	M. u	<i>Materah, kćerih</i>
D. s'	<i>Materom s' kćerom</i>	D. s'	<i>Materami, kćerima</i>
»	<i>(kćerjom, s' kćerju kćeri</i>	»	<i>(kćerami, kćerimi)</i>

Slika 10

Za razliku od Barića, Babukić (1836: 27) tvrdi da trećoj sklonidbi pripadaju imenice ženskog roda koje završavaju na *-a* te u genitivu imaju nastavak *-i*. Nadalje, navodi (Babukić, 1836: 28) više izuzetaka koje se događaju prilikom sklanjanja imenica pa svaki dodatni nastavak objašnjava pod naslovom *Pazke*. Prvo naglašava (Babukić, 1836: 28) imenice *mati* i *kći* kojima se umeće dvoglas *-er-* prilikom sklonidbe te se *mati* sklanja po 2. sklonidbi, a *kći* po trećoj sklonidbi; kasnije piše o imenicama koje završavaju na *-al* (*-ao*), *-n*, *-d* ili *-t* u lokativu jednine umeće slovo *-j-*. Također, ako ispred stoji slovo *s* ono se mijenja u *š*; *misal, mišljom* (*-jum, -ju*); *zelen, zelenjom* (*-jum, -ju*). Nadalje, imenicama koje završavaju na *-v*, *-b* ili *-p* umeće se slovo *-l-* koje sa nastavkom *-j* prelazi u *-lj*; *zob, zobljom* (*-ljum, -lju*); *kerv, kervljum* (*-ljum, -lju*). Stazić (1850: 70) je koncizan što se tiče treće sklonidbe pa tvrdi da joj pripadaju imenice ženskog roda koje u nominativu završavaju na suglasnike *ć, st, b, l, n, r, t, v*, kao što navodi i Barić. Jedino na što Stazić posebno upozorava jest netočna upotreba genitiva jednine *s' karvi* umjesto instrumentala *s' kârvlju*. Što se tiče Danila (1855: 24), kao Stazi i Barić, u treću sklonidbu ubraja imenice ženskog roda koje završavaju na *b, ć, č, d, l (o), n, p, r, š, t, v, z, ž*. Nakon svake sklonidbe, pa tako i nakon ove, Danilo (1855: 24) odvaja poglavlje posvećeno *eufonijskim* promjenama prilikom sklonidbe, ovo je istovjetno promjenama na koje upozoravaju i ostali gramatičari, ali ih u poglavljima o sklonidbi ne imenuju niti odvajaju kao posebnu vrstu promjena. Naposljetku, Danilo (1855: 24,25) izdvaja imenice *desni* i *nit* koje imaju samo množinu; imenicu *kći* koja u nominativu ima i oblik *kćer* pa se od tog nominativa tvore ostali oblici koji pripadaju trećoj deklinaciji; posljednja imenica koju Danilo izdvaja jest *dob* koja nema množinu, ali ako se koristi u značenju epoha ili vrijeme onda se koristi imenica *doba*. Stazić i Danilo, u odnosu na Barića, pri objašnjavanju sklonidbi teže nešto preciznijem objašnjavanju te imaju filozofski pristup objašnjavanju, posebice Stazić.

	Babukić (1836.)		Stazić (1850.)		Danilo (1855.)		Barić (1861.)	
	jd.	mn.	jd.	mn.	jd.	mn.	jd.	mn.
N	-∅	-i	-∅	-i	-∅	-i	-∅	-i
G	-i	-ih	-i	-îh (-iuh)	-i	-ih	-i	-ji (-ih)
D	-i	-im (-ëm, -jam)	-i	-im	-i	-im (-em, -jam)	-i	-im
A	-∅	-i	-∅	-i	-∅	-i	-∅	-i
V	-i	-i	-i	-i	-i	-i	-i	-i
L	-i	-ih (-ëh, -jah)	–	–	-i	-ih (-ieh, -iah)	-i	-ih
I	-iom (-jum, -ju, -i)	-mi (jami)	-iu, -u	-ima	-ju (-i, -jom)	-imi, -jam	-ju, - jom, -im	-ima (-mi)

Tablica treće sklonidbe

Pregledom je tablice vidljivo kako Barić čak u nekim padežima kombinira nastavke koje njegovi prethodnici navode, pa tako u genitivu množine koristi i nastavak *-ih* kao i ostali, ali prvenstveno se odlučuje za nastavak *-ji*. Također, u instrumentalu jednine koristi nastavke koje imaju i Babukić i Danilo, ali koristi i nastavak *-im*. Isto tako u instrumentalu množine odlučuje se za nastavak *-ima*, kao i Stazić, ali i stari nastavak koji propisuje Babukić, *-mi*.

6.3.4. Promijanje imenah mužkoga plemena u imena ženskoga plemena (Promjene imenica muškog roda u imenice ženskog roda)

Posljednji naslov u prvom dijelu glasi *Promjene imenica muškog roda u imenice ženskog roda*. Barić ovdje objašnjava tvorbu imenica ženskog roda od muškog roda te promjenu objašnjava jednostavno, dodavanjem nastavka *-ica* na imenicu muškog roda: *priatelj, priateljica; kralj, kraljica; lupež, lupežica*.

Barić dovodi u pitanje i iznimke u tvorbi ženskih imenica pa navodi kako imenice koje završavaju na *-ik* mijenjaju *k* u *c* te im se na samom kraju dodaje nastavak *-a*: *službenik, službenica; griesnik, grisonica; mučenik, mućenica*. U posljednjem primjeru dolazi i do greške

u tisku pa je slovo *č* zamijenjeno slovom *ć*. U drugim slučajevima u kojima imenica završava na slovo *k*, ono se mijenja u *č*, kao što je to u primjeru *vuk*, *vučica*.

Neke imenice ženskog roda tvore se dodavanjem nastavka *-a* na imenicu muškog roda: *susied*, *susieda*.

Imenice muškog roda koje završavaju nastavkom *-ac*, mijenjaju nastavak u *-ica*: *lovac*, *lovica*; *udovac*, *udovica*.

Mnoge imenice imaju drugačije oblike u muškom i ženskom rodu te takve imenice Barić naziva *neredljive* imenice, ovo bi bili nepravilni oblici poput: *čoviek*, *žena*; *konj*, *kobila*; *vol*, *krava*; *pas*, *kučka*; *ovan*, *ovca*; *knez*, *kneginja*.

Posljednja iznimka odnosi se na upotrebu imenica muškog roda za imenice ženskog roda te obrnuto: *slavić*, *gavran*, *kos*, *rebac* (*vrabac*), *kaleb*, *vuga*, *prepelica*, *zmija*, *gušćerica*, *vidulinka*.

Za razliku od Barića, Babukić u *Osnovi slovnice slavjanske narečja ilirskoga* ne piše o tvorbi riječi, niti spominje tvorbu imenica ženskog roda od imenica muškog roda. S druge strane Stazić (1850: 78, 79) jedno poglavlje posvećuje tvorbi riječi, ali ovu temu ne obrađuje detaljno, već navodi *primitivne* imenice, koje bi bile osnovice za tvorbu ostalih riječi. Ove imenice označavaju objekte koje postoje u prirodi poput: *čovlek*, *žena*, *móre*, *brôd*. Nadalje, od ovih imenice mogu se tvoriti riječi koje Stazić (1850: 79) naziva izvedenicama: *púškar* od imenice *puška*; *ribar* od *riba*, *íglar* od *ígla*; *zidar* od *zíd*. Posljednja vrsta imenica su *složene imenice* poput: *gólo-ruk* od *gól* i *rūka*; *cārno-oka* od *cārno* i *òko*; *slávo-dobitnik* od *sláva* i *dòbitnik*. Također, Stazić (1850: 45) kada piše o sklonidbama u ilirskom jeziku spominje kako se imenice ženskog roda mogu lako dobiti od imenica muškog roda dodavanjem nastavka *-ica*, primjerice: *golub*, *golubica*; *zêc*, *zêčica*; *griešnik*, *grešnica*; *udóvac*, *udòvica*. Nadalje, objašnjava (Stazić, 1850: 46) i nepravilne oblike muškog i ženskog roda: *konj*, *kóbila*; *pàs*, *kučka*; *čoviek*, *žena*; spominje imenice muškog roda koje označavaju oba spola: *slavuj*, *gavran*, *rebac* ili *vrabac*, *kôs*, *ràk* te one koje su ženskog roda, a označavaju mužjaka: *prepelica*, *vràna*, *zmija*, *jegulja*. Naposljetku, navodi (Stazić, 1850: 46) kako imena drveća i biljaka pripadaju svim rodovima te služe i za označavanje plodova. Za razliku od ostalih, Danilo (1855: 89) o tvorbi riječi piše u posebnoj poglavlju gdje detaljno objašnjava *izvodjenje* i *sastavljanje* te vrste riječi: *korenite*, *pértvorne*, *izvedene*, *proste* i *sastavljene*. Na sljedećim stranicama (1855: 89-94) objašnjava izvođenje riječi (ne samo imenica, već i glagola i pridjeva), opisuje slaganje novih imenica, pridjeva i glagola (nove riječi se mogu slagati od imenice i glagola, imenice i prijedloga, imenice i broja, itd.).

Pregledom svih gramatika, može se zaključiti kako se Barić ugleda u Stazića (1850: 45) i koristi neke od primjera koje koristi i Stazić prilikom navođenja imenica ženskog roda koje se lako tvore od imenica muškog roda, poput sljedećih: *lupežica, griješnica, vučica, lovica, udovica, kraljica, mučenica*. Nadalje, po uzoru na Stazića (1850: 45, 46) nabraja imenice koje imaju drugačije oblike u muškom i ženskom rodu (Barić ih naziva *neredljivima*) *konj, kobila, ovan, ovca, pas, kučka, čoviek, žena* (Barić, 1861: 17) te na samom kraju navodi i imenice muškog roda koje označavaju muški i ženski spol i obrnuto³³. Prilikom navođenja ovih imenica slijedi i redoslijed kojim je pisao Stazić pa nabraja (1850: 46): *slavić, gavran, kos, rebac (vrabac), kaleb, vuga, prepelica, zmija, gušćerica, vidulinka*. Za razliku od Barića, Stazić (1850: 46) izdvaja u prvom odlomku imenice muškog roda koje označavaju oba spola, a u drugom odlomku one imenice ženskog roda koje označavaju oba spola.

³³ Imenice ženskog roda koje označavaju i ženski i muški spol.

ZAKLJUČAK

Bogatstvo hrvatskog jezika očituje se njegovom dugom poviješću, brojnim jezičnim priručnicima (gramatikama, rječnicima, pravopisima), različitim dijalektima koji su prisutni na hrvatskim područjima i koji su utjecali na razvoj jezika. Autori su hrvatskih gramatika, rječnika i ostalih jezičnih priručnika bili poznati, ne samo na hrvatskim prostorima, već i u Europi. Bogatstvo jezika vidljivo je u mnoštvu gramatika koje nastaju tijekom povijesti pa je na internetskim stranicama Instituta za hrvatski jezik objavljen popis gramatika hrvatskog jezika počevši od Kašićeve gramatike iz 1604. godine te popis završava posljednjom gramatikom iz 2017. godine autorica Hudaček i Mihaljević. Ova je posljednja gramatika ujedno i 78. gramatika hrvatskog jezika.

Gramatika obrađena u ovom radu namijenjena je djeci to jest učenicima kako bi mogli što lakše usvojiti potrebno znanje te autor, Andrija Barić, svoju gramatiku temelji na stajalištima zagrebačke filološke škole, nasljednicima Ljudevita Gaja. Ovo je vidljivo i iz same činjenice da je Barićev rukopis vidljiv u posveti prvog izdanja gramatike Ljudevitu Gaju. Biografski podatci o Bariću su oskudni te se istraživanjem nije uspjelo potvrditi mjesto njegova rođenja, Knin, kako je navedeno na mrežnim stranicama Hrvatskog biografskog leksikona. Ipak, pronađeni su podatci o njegovu školovanju u klasičnoj gimnaziji u Splitu te o njegovim radnim mjestima u navedenoj gimnaziji, kao i u gimnaziji i nautičkoj školi u Dubrovniku. Osim pisanja gramatike, Barić je predavao i matematiku, fiziku te *tjelovježbu*. Ova činjenica nije iznenađujuća budući da su njegovi suvremenici većinom predavali veći broj različitih predmeta. Također su profesori iz gimnazija u Splitu predavali, kao i Barić, u školama u Dubrovniku.

Gramatika Andrije Barića odlikuje se jednostavnošću, autor teži objasniti učenicima gramatika u obliku pitanja i odgovora. Upravo ovim načinom postiže jednostavan prikaz morfologije imenica, ali i ostatka gramatike, budući da već u pitanju upozorava na ono najbitnije što bi učenici trebali savladati. Barić simplificira odgovore te učenike upozorava i na izuzetke u jeziku. Ova gramatika posebna je upravo zbog svoje preglednosti kao i razumljivosti. Barić je učenicima priredio izdanje koje omogućava lako snalaženje prilikom korištenja gramatike te im ističe jezik, njegova pravila kao i izuzetke.

Barić u morfologiji imenica slijedi načela zagrebačke filološke škole. Imenice dijeli s obzirom na genitiv, za razliku od vukovaca koji sklonidbe dijele ovisno o robu, pa navodi tri sklonidbe ovisno o nastavku genitiva. U genitivu množine bilježi nastavak *-ah*, baš kao i gramatičari zagrebačke filološke škole. Nadalje, dativ, lokativ i instrumental imaju

nesinkretizirane nastavke te Barić koristi rogato e, ě, koje u drugom izdanju (1861.) zamjenjuje dvoglasom *ie*. Također, Barić njeguje jezičnu čistoću te je svo jezikoslovno nazivlje hrvatsko i ne koristi latinizme pa sklonidbu naziva *prigibanjem*, padeži su *padanja*, čak i rod imenica naziva *plemenom*. Jezična čistoća prisutna je i u nazivima vrsti riječi pa Barić nabraja *ime* (imenice), *prilagatelj* (pridjev), *brojorieč* (broj), *zaima* (zamjenica), *vremenorieč* (glagol). Umjesto nominativa, genitiva, dativa, akuzativa, vokativa, lokativa, instrumentala koristi nazive *imenitelj*, *datelj*, *roditelj*, *osvaditelj*, *zvatelj*, *miestelj* i *družtven* te su ovi nazivi u pridjevnom obliku prisutni i u drugih gramatičara spomenutim u ovom radu. S obzirom na godine nastanka gramatike, ne iznenađuje što Barić gramatiku piše po uzoru na zagrebačku filološku školu. Nadalje, Barićeva pripadnost zagrebačkoj filološkoj školi potvrđuje se i korištenjem imena *ilirski* za hrvatski jezik, budući da se prema Tafra (u Brešan Ančić, 2022: 39) *ilirski* naziv je bio uobičajen u Dalmaciji.” Također, Barić slogotvorno r bilježi kao *èr*, primjerice u riječi *pèrst* (Barić, 1861: 11).

Pregledom gramatika Barićevog prethodnika Babukića i suvremenika Stazića i Danila, vidljiv je utjecaj Babukića koji, za razliku od dvojice dalmatinaca, predstavlja zagrebačku filološku školu. Također, moguće je zaključiti kako Barić uzor pronalazi i u Staziću, što je najviše vidljivo u poglavlju o tvorbi imenica prilikom čega Barić u potpunosti slijedi redoslijed navođenja primjera kao i Stazić.

Barićeva gramatika, mada nije ostavila većeg utiska u hrvatskoj povijesti, ipak prikazuje na koji način se jezik mijenjao, ne samo svojim unutarnjim postavkama, već i kako su različiti autori imenovali jezik. Zanimljivo je da se Barić u predgovoru koristi nazivom narodni jezik te isti ne imenuje niti ga određuje kao hrvatski, ilirski, srpski. Ipak, u uvodu u gramatiku tvrdi da je to jezik kojim se koriste stanovnici Dalmacije, Hrvatske, Srbije, Bosne te Crne Gore. Barićeva se gramatika nije uspjela implementirati u literaturu gimnazija i škola tog doba, premda vrlo dobro osmišljena i prilagođena učenicima. Svakako, gramatika Andrije Barića ima status jedne od prvih gramatika prilagođene učenicima.

PRILOZI

Prilog 1

Prisvillom Gospodinu
Ivanu Docturu Burati
Okružja Spliskoga
Vojvodi Mudrome
Po Kon
se
Izkopaku Zlatna Vrata
Solace Dioklecianove
u
Splitu Miesca Prosinca
1857

Nit' čes' žalit' truda tvoga
Jer te spravica moć svakoga.
Neka sada Otac s'gora
Svako dobro daje tebi;
I pošalje s' vjškog dvora
Slavnost slavnu ku pod nebi
Svaki mudrac želi imati
Ia sećeno upravljati.
Milom caru pak neki bude
Slavnost naša dugovita
I Mamuli, kojim žude
Svi splićani duga lita,
Čašto daše u svu zgodu
Njim krunata za vojvodu.

J. N. Učitelj Pod-kraljevske Učionice
Andrija Barich

Broj 26

GIMNAZIJSKA SVJEDOČBA

Morpurgo Viktor rođen u *Spljetu* u *Dalmaciji*
 vjere *katoličke* učenik *trećega* razreda c. k. *Velike* Gimnazije
 u *Spljetu*, prima ovijem za *drugi* Semestar učionske godine *1887/8* svjedočbu
 ukupnoga reda *prvoga*

Čudoredno ponašanje <i>Povoljno</i>			
Nastojanje <i>Povoljno</i>			
Uspjeh u pojedinim učevnim predmetima			
Nauk o vjeri	<i>Odlično</i>		
Latinski jezik	<i>Dostatno</i>	<i>Lucianović</i>	
Grčki	<i>Dostatno</i>	<i>Lucianović</i>	
Srpsko-hrvacki, (nastavni)	<i>Povoljno</i>	<i>Jovanović</i>	<i>komunikat</i>
Italijanski, (obvezni)	<i>Povoljno</i>	<i>Lucianović</i>	
Njemački, (obvezni)	<i>Povoljno</i>		
Zemljopis i povijest	<i>Dostatno</i>		
Matematika	<i>Dostatno</i>		
Fizika	<i>Povoljno</i>	<i>J. J. J.</i>	
Prirodopis			
Filozofijska Propedeutika			
Slobodni predmeti	<i>Pisanje</i>	<i>Povoljno</i>	
	<i>Govorjenje</i>	<i>Odlično</i>	
Vanjski oblik pismenih radnja <i>uredan</i>			
Ne bi u školi <i>8</i> urâ; od kojih ne opravda <i>-</i>			

Red Ocjena

za ponašanje

1. pohvalno
2. povoljno
3. pristojno
4. malo pristojno
5. nepristojno

za nastojanje

1. postojano
2. povoljno
3. dostatno
4. nepostojano
5. nedostatno

za uspjeh

1. odlično
2. pohvalno
3. povoljno
4. dostatno
5. nedostatno
6. posve nedostatno

U *Spljetu* na *31* *veljače*

1888

Upravitelj

J. Bulić

Razrednik

A. Lucianović

Broj 24

GIMNAZIJSKA SVJEDOČBA

Marpurgo Viktor Josipov rođen u *Spjeljtu* u *Dalmaciji*
 vjere *izprajskoga*, pravi učenik četvrtoga razreda c. k. *velike* Gimnazije
 u *Spjeljtu*, prima ovijem za drugi Semestar učionske godine 1888. svjedočbu
 ukupnoga reda *prvoga*

Čudoredno ponašanje <i>Pohvalno</i>		
Nastojanje <i>Povoljno</i>		
Uspjeh u pojedinim učevnim predmetima		Potpis učiteljev
Nauk o vjeri	<i>Povoljno</i>	} <i>J. Lucianović</i>
Latinski jezik	<i>Dostatno</i>	
Grčki	<i>Dostatno</i>	
Srpsko-hrvacki „(nastavni)	<i>Dostatno</i>	} <i>M. Miković</i>
Italijanski „(obvezni)	<i>Odlično</i>	
Njemački „(obvezni)	<i>Dostatno</i>	} <i>M. Barić</i> <i>T. Mihov</i>
Zemljopis i povijest	<i>Dostatno</i>	
Matematika	<i>Dostatno</i>	
Fizika	<i>Povoljno</i>	} <i>Dostatan</i>
Prirodopis	—	
Filozofijska Propedeutika	—	
Slobodni predmeti	<i>Risanje</i> <i>Pohvalno</i>	
	<i>Števanje</i> <i>Povoljno</i>	
Vanjski oblik pismenih radnja <i>uredan</i>		
Ne bi u školi <i>5</i> urâ; od kojih ne opravda —		

Legenda

za ponašanje

1. pohvalno
2. povoljno
3. pristojno
4. malo pristojno
5. nepristojno

za nastojanje

1. postojano
2. povoljno
3. dostatno
4. nepostojano
5. nedostatno

za uspjeh

1. odlično
2. pohvalno
3. povoljno
4. dostatno
5. nedostatno
6. posve nedostatno

U *Spjeljtu* na *24* *Septembra*

Upravitelj

J. Marčević

1889.

Razrednik

J. Lucianović

Broj 17

GIMNAZIJSKA SVJEDOČBA

Morpurgo Viktor Josipov rođen u *Spljetu* u *Dalmaciji*
 vjere *isprajeličke, javni* učenik *Petoga* razreda c. k. *velike* Gimnazije
 u *Spljetu*, prima ovijem za *drug* Semestar učionske godine 1899 svjedočbu
 ukupnoga reda *Prvoga*.

Čudoredno ponašanje <i>Pohvalno</i>			
Nastojanje <i>Postojano</i>			
Uspjeh u pojedinim učevnim predmetima		Potpis učiteljev	Opaske
Nauk o vjeri	<i>Pohvalno</i>		<i>Promaknut</i>
Latinski jezik	<i>Dostatno</i>	<i>Mpl. Miković</i>	
Grčki	<i>Dostatno</i>		
Srpsko-hrvacki „(nastavni)“	<i>Dostatno</i>	<i>Spanović</i>	
Talijanski „(obvezni)“	<i>Pohvalno</i>	<i>Mpl. Miković</i>	
Njemački „(obvezni)“	<i>Dostatno</i>	<i>Mikusić</i>	
Zemljopis i povijest	<i>Povoljno</i>	<i>Abadžević</i>	
Matematika	<i>Dostatno</i>	<i>Baric</i>	
Fizika			
Prirodopis (Botanika)	<i>Povoljno</i>	<i>J. Mlster</i>	
Filozofijska Propedeutika			
Slobodni predmeti	<i>Risanje</i>	<i>Povoljno</i>	<i>Baric</i>
Vanjski oblik pismenih radnja <i>uredan</i>			
Ne bi u školi — ura; od kojih ne opravda —			

Red Ocjena

- za ponašanje
1. pohvalno
 2. povoljno
 3. pristojno
 4. malo pristojno
 5. nepristojno

- za nastojanje
1. postojano
 2. povoljno
 3. dostatno
 4. nepostojano
 5. nedostatno

- za uspjeh
1. odlično
 2. pohvalno
 3. povoljno
 4. dostatno
 5. nedostatno
 6. posve nedostatno

U *Spljetu* na *31* *Julija* 1899

Upravitelj
J. Baric

Razrednik
Mplav. Miković

Broj 9

GIMNAZIJSKA SVJEDOČBA

Morpurgo Viktor Josipov rođen u *Spljetu* u *Velikoj* vjere *Pravoslavne*, učenik *šestoga* razreda c. k. *Velike* Gimnazije u *Spljetu* prima ovijem za *drugi* Semestar učionske godine 1891/92 svjedočbu ukupnoga reda *Prvoga*.

Čudoredno ponašanje		<i>Sohvalno</i>	
Nastojanje		<i>Povoljno</i>	
Uspjeh u pojedinim učeivnim predmetima		Potpis učiteljev	Opaske
Nauk o vjeri	<i>poohvalno</i>	<i>J.</i>	<i>Pravoslavno.</i>
Latinski jezik	<i>dostatno</i>	<i>V. Bedrićević</i>	
Grčki "	<i>dostatno</i>	<i>mr. M. M. M.</i>	
Srpsko-hrvački " (nastavni)	<i>dostatno</i>	<i>M. M. M.</i>	
Talijanski " (obvezni)	<i>odlično</i>	<i>J. Mosevitić</i>	
Njemački " (obvezni)	<i>povoljno</i>	<i>A. M. M.</i>	
Zemljopis i povijest	<i>povoljno</i>	<i>M. S. S.</i>	
Matematika	<i>povoljno</i>	<i>W. B. B.</i>	
Fizika	<i>povoljno</i>	<i>J. B. B.</i>	
Prirodopis (<i>geologija</i>)	<i>povoljno</i>	<i>J. B. B.</i>	
Filosoñjska Propedeutika	<i>povoljno</i>	<i>J. B. B.</i>	
Slobodni predmeti	<i>poohvalno</i>	<i>J. B. B.</i>	<i>Pravoslavno.</i>
	<i>povoljno</i>	<i>W. B. B.</i>	
Vanjski oblik pismenih radnja		<i>ost</i>	
Ne bi u školi <i>27</i> ura; od kojih ne opravda <i>0</i>			

Red Ocjena

za ponašanje 1. poohvalno 2. povoljno 3. pristojno 4. malo pristojno 5. nepristojno	za nastojanje 1. postojano 2. povoljno 3. dostatno 4. nepostojano 5. nedostatno	za uspjeh 1. odlično 2. poohvalno 3. povoljno 4. dostatno 5. nedostatno 6. posve nedostatno

U *Spljetu* na *21* *Srpnja* 1891

Upravitelj
J. B. B.

Razrednik
Prof. M. M. M.

Broj 10.

GIMNAZIJSKA SVJEDOČBA

Borpurgo Viktor Josipov rođen u *Spljetu* u *Dalmaciji*
 vjere *iznajelske*, javni učenik *sedmog* razreda c. k. *Velike* Gimnazije
 u *Spljetu* prima ovijem za *drugi* Semestar učionske godine *1891/92* svjedočbu
 ukupnoga reda *10220000*

Čudoredno ponašanje		<i>pohvalno</i>		Opaske
Nastojanje		<i>postojano</i>		
Uspjeh u pojedinim učevnim predmetima		Potpis učiteljev		<i>Promaknut</i>
Nauk o vjeri	<i>pohvalno</i>	<i>po vedodžbi dostanog</i>		
Latinski jezik	<i>dostavno</i>	<i>u proučavanju</i>		
Grčki "	<i>dostavno</i>	<i>Obrićević</i>		
Srpsko-hrvački " (nastavni)	<i>dostavno</i>	<i>Dr. Franca</i>		
Talijanski " (obvezni)	<i>pohvalno</i>	<i>J. Maronić</i>		
Njemački " (obvezni)	<i>povoljno</i>	<i>N. Zagar</i>		
Zemljopis i povijest	<i>pohvalno</i>	<i>Takša</i>		
Matematika	<i>povoljno</i>	<i>Albarić</i>		
Fizika	<i>povoljno</i>			
Prirodopis				
Filosofijska Propedeutika	<i>povoljno</i>	<i>Dr. Franca</i>		
Gimnastika	<i>pohvalno</i>	<i>Albarić</i>		
Risanje	<i>odlično</i>			
Slobodni predmeti				
Vanjski oblik pismenih radnja		<i>čist</i>		
Ne bi u školi <i>9</i> ura; od kojih ne opravda				

Red Ocjena

za ponašanje 1. pohvalno 2. povoljno 3. pristojno 4. malo pristojno 5. nepristojno	za nastojanje 1. postojano 2. povoljno 3. dostavno 4. nepostojano 5. nedostavno	za uspjeh 1. odlično 2. pohvalno 3. povoljno 4. dostavno 5. nedostavno 6. posve nedostavno

U *Spljetu* na *30* *Tula* 1892

Upravitelj
Balić

Razrednik
Albarić

Broj 7.

GIMNAZIJSKA SVJEDODŽBA

Mozurgo Viktor Josipov rođen u *Spljetu* u *Dalmaciji*
 vjere *izraelitičke*, javni učenik *osmog* razreda *c. k. velike* Gimnazije
 u *Spljetu*, prima ovijem za *drugi* Semestar učionske godine *1892/93* svjedodžbu
 ukupnoga reda *prvoga*.

Čudoredno ponašanje <i>pohvalno</i>		Nastojanje <i>postojano</i>	
Uspjeh u pojedinim učevnim predmetima		Potpis učiteljev	Opaske
Nauk o vjeri	<i>odlično</i>	<i>Epo svjedodžbu poverio sam vjeronaučitelja T. Bulića, V. Bekrićevića, A. Fabrisa, A. Mozurgo, N. Zingala, G. Kosa, V. Brarića, V. Bekrićevića.</i>	<i>Ono 10. VII. 1893. predložio sam za odobrenje i proglašenje u Kriko.</i>
Latinski jezik	<i>dostatno</i>		
Grčki	<i>dostatno</i>		
Srpsko-hrvatski (nastavni)	<i>dostatno</i>		
Talijanski (obvezni)	<i>pohvalno</i>		
Njemački (obvezni)	<i>povoljno</i>		
Zemljopis i povjest	<i>odlično</i>		
Matematika	<i>povoljno</i>		
Fizika	<i>pohvalno</i>		
Prirodops	<i>povoljno</i>		
Filozofska Propedeutika	<i>povoljno</i>		
Slobodni predmeti			
Krasopis			
Risanje			
Pjevanje			
Tijelovježba			
Vanjski oblik pismenih radnja <i>uredan</i>			
Ne bi u školi <i>22</i> ura od kojih ne opravda			

Red o d e j e n a

Za ponašanje:	Za nastojanje:	Za uspjeh:
1. pohvalno	1. postojano	1. odlično
2. povoljno	2. povoljno	2. pohvalno
3. pristojno	3. dostatno	3. povoljno
4. malo pristojno	4. nepostojano	4. dostatno
5. nepristojno	5. nedostatno	5. nedostatno
		6. posve nedostatno

U *Spljetu* na *31* srpnja *1893.*
 Upravitelj *Bulić* Razrednik *Bekrićević*

Židovska općina Split

Broj 4.

SVJEDODŽBA ZRELOSTI

Morpurgo Viktor Josipov
 rođen 15 studenoga 1875 u *Spljetu* u *Dalmaciji*
israelitske vjere svršio je gimnazijske nauke: od god. 1885/86 — 1892/93
 redovito svih osam razreda kod c. k. vel. gimnazije u *Spljetu*
 i podvrgo se ispitu zrelosti pred potpisanim ispitnim povjerenstvom za prvi put
 Na temelju ovog ispita daju mu se sljedeća svjedodžba:

Čudoredno ponašanje	<i>pohvalno</i>
Uspjeh u pojedinim predmetima	
Vjeronauk	<i>pohvalno (po svjedodžbi privatnog vjeronaučitelja)</i>
Latinski jezik	<i>dostatan</i>
Grčki jezik	<i>povoljno</i>
Srpsko-hrvatski jezik (nastavni)	<i>dostatan</i>
Talijanski jezik (obvezni)	<i>odlično</i>
Njemački jezik (obvezni)	<i>povoljno</i>
Zemljopis i Povijest	<i>pohvalno (prosječna ocjena)</i>
Matematika	<i>povoljno</i>
Fizika	<i>povoljno</i>
Prirodopis	<i>povoljno</i>
Filozofska Propedeutika	<i>povoljno</i>

Pošto je ispitanik zadovoljio zahtjevima zakona
 to mu se s ovim daju svjedodžba zrelosti da pohagja Sveučilište.

U *Spljetu* dne 20 srpnja 1893.

M. Glavinic
 c. k. pokrajinski školski nadzornik,
 predsjednik ispitnog povjerenstva.

Članovi ispitnog povjerenstva

J. Rubčić za latinskog
Gimnazijaki ravnatelj
Vlado Petrićević, ravnatelj za grčki jezik.
Jeronimo Kar: Mercantile (od talijanskog)
Antoni Barić za mat. i fiziku
Marko Balota za hist. i geogr.
Nikola Lagar za njem. jezik.
Antun Fabris za srpsko-hrvatski jezik.

JUGOSLAVJANSKA DIEGO!

Evo, posrećujem vam slovicu (gramatiku), koju ja smatrah kao vele potrebitu za vas. Ima doduše puno slovicah izdanih do sada za učiti pravo i izvèrsto govoriti i pisati naš jezik, i radi toga činilo bi se, da ovo moje dielo jest sasvim odviše. Nu kad budete točno razumeli pravi uzrok, radi koga ja sudjah kao koristno i potrebno rečeno dielo, izpoviedati ćete nazbilj da nijesam slo i zaludo radio.

Ima mnogo narodah, koji laglje i podobnie nauče pravo i izvèrsto govoriti i pisati svoj jezik, nego mi do sada; erbo oni imadu u svom vlastitom jeziku utiskane dobre i sposobne slovce, i s' toga nije njima mučno poznati pravila, po kojih bi se imao govoriti i pisati redljivo rečeni jezik, kako je žalibože bilo do sad jugoslavajanom Austrie, osobito u Dalmaciji. Istina je, da kako je već bilo gori spomenovano, mi posiedamo razlike slovce, n. p. *Appendina, Della Belle, Starčevića, Babukića, Stazića, Suitine, Berlića* i o., koje ne mogu doduše bit smatrane kao nepodobne; na ipak one rade stranom na pridugo o pravilih dobroga govorenja i pisanja, stranom u jednom jeziku, koj nije razumljen od svih jugoslavjanah, radi česa gotovo nepotriebljive jesu za decu, za koju jesam ja složio i pojavljao ovu slovicu, pisanu u našem vlastitom i prostom narječju, i to ponešto na kratko, a razmierno zanju, kako ja i sudim, i kako ćete istinito vi sami suditi.

Uzrokovana bila je rečena slovicu poglavito takodjer od priazni sadašnjih stvari, i od dopuštenja naše blagoljubne vlade, za da bi sada i slavjani austrianski mogli napredovati u svom narodnom jeziku.

U ostalom ova knjižica neuzdrža pravila posve različita od onih, koja su uzdržana u drugim knjigah iste vrste; nu nemojte se čuditi tomu, erbo stvar ova jest sasvim naravna: pravila slovicah proizvode se iz pravoga i najboljega naričja naroda, za koj se pišu, i s' toga ova pravila, bila ona učena od jednoga ili od drugoga pisaoa, moraju biti najvećom stranom prilična medjusobom, čim imaju, ili po najmanje mogla bi imati za osnovu isti jezik rečenoga naroda. A samo što se tiče načina, na koj se uči kojgod jezik, slovica jesu običajno vele neprilične jedna drugoj. Ja cijenim, da način, koj sam ja izabrao, jest lagak i zadovoljno podoban za decu, i da će dakle biti takodjer obćeno blagopriatan.

Želim s' srćno, da ućeci po ovoj slovici, mogli bi vi steći oni plod, koga želi ili bi najmanje želeći imao svaki ljubitelj našega plemenitoga i obilnoga jezika.

U Spletu, u mesecu studnemu 1860.

ANDRIJA BARIĆ.

— 3 —

- U. Sto su imena obćinska ?
O. Imena obćinska jesu ona, koja pristoje svim stvarim jedne vèrste, n. p. *žena, čovek, stablo, voće, voda, i ost.*
U. Koja su napokon imena skupna ?
O. Imena skupna jesu ona, koja uzdrže mnogo sobstva, i stvari, n. p. *narod, puk, vojska, mnoštvo, jato, i ost.*
U. Na što se ima paziti kod imenah ?
O. Kod imenah ima se paziti na četiri stvari, to jest na njihovo pleme, broj, padanje i prigibanje.

O plemenu.

§. 5

- U. Govoreći o imenom, reci mi, imali plemenah u našem jeziku ?
O. Imena imadu tri plemena : Muško, žensko, i sriednje.
U. Kako se poznaju ova tri plemena ?
O. Poznaju se na sliedeći način : Ime, prid kojem **bi** se moglo staviti riečicu *ovi*, biti će *muškoga* plemena, n. p. *ovi čoviek, ovi mladić, ovi stan, i ost.* Ono prid kojem bi se moglo staviti riečicu *ova*, biti će *ženskoga* plemena, n. p. *ova žena, ova zemlja, ova daska, i ost.* Ono napokon, koje moglo bi primati riečicu *ovo* prid sobom, biti će *sriednjega* plemena, n. p. *ovo stablo, ovo pleme, ovo more, i ost.*

O broju.

§. 6

- U. Umiešli kazat mi, koliko brojah imaju imena ?
O. Imena imaju dva broja, to jest : jednobroj, i višebroj.
U. Kada će biti ime jednobroja ?
najslednja slovka nije duga, izmeću slavo *a* u roditelju jednobroja, n. p. *atac, roditelj otca ; momak rod : momka ; i t. d ; a* u roditelju višebroja ovakova imena pri-

Br.	Ime i karakter Učitelja	Koji je predmet učio	U kojoj Razredi	Koliko ura na godišnje	Opaske
14.	Kovačić Risto, (iz Zastupstva i Povjesta za cijelu Hrvatsku uopće) Mjestostitelj	Srpsko Hrvatski Talijanski	II - VI. II.	17	II. Sem. završilo se na sretno
15.	Katić Frano, (iz Filologije uopće) Mjestostitelj	Latinski Grčki	II, IV. IV.	13	Čitav II. Razred
16.	Barić Andrija, (iz Matematike za svaki razred uopće) Mjestostitelj	Matematika Fizika	I, II, IV, V, VIII. VII, VIII.	21	Čitav Filozofski Zastupstvo
17.	Smoljaka Jakov, (iz Filologije uopće) Mjestostitelj	Srpsko Hrvatski Talijanski	II - VI. II.	17	Nastupio s drugom polovinom II. Semestra

Vice pop Palunko odmah pri početku školske godine naimenovan je bio stalnim katol. vjeronučiteljem. Kandidat Frano Katić stupio je kao red. suplenat, Prof. Leko Zore odazvan za školskog Referenta kod Bosansko-Ercegovačke Vlade u Sarajevo, bio je zamijenjen učiteljskim kandidatom Ristom Kovačićem, a nemoćnog Botteri zamijenio je učiteljski kandidat Anđrija Barić.

Početkom drugog semestra, povrativši se opet Prof. Zore na svoje mjesto, Kovačić je ođstupio i pošao u Ercegnovi, gdje zauze upraviteljstvo tamošnje Općinske male Realke, a za nemoćna Prof. Budmani od Svibnja do konca godine nastupio je zamjenu usposobljeni kandidat Jakov Smolnka.

Tečajem ove godine, u priznanje njihova povoljna rada, Prof. Zore i Prof. Budmani dobili su drugi quinquenalni doplatak. Prof. Vučetić za besplatno zamjenjivanje Ravnatelja J. vit. Peričića i A. K. Matasa znda bio je od Uzviš. C. K. Pokrajinskog Škol. Vijeća izraz priznanja, kao što je Isto izrazilo svoje priznanje i Učiteljima Dr. Raffaelli, I. Benzona i Stj. Botteri za izvanredne radnje u Biblioteci i gimnazijalnim znanstvenim Zbirkam.

Br.	Ime i karakter Učitelja	Koji je pred- met ožto	U kojoj Razredi	Koliko ura na sedjelju	Opaske
2.	Vučetić Prof. Antun	Krasopis	I i II Ocjeku	4	relativno obve- zni predmet
3.	Martazza Jerme- neglić, Učitelj na Jan- skom Učiteljsku.	Klasiko	I-II Ocjeku	4	slobodni predmet
4.	Mareocchia Napo- leon, Učitelj na Janak. Učiteljsku	Pjesanje	I. Ocjeku	2.	slobodni predmet
5.	Baric Andrija Uč- itelj na Nantici	Gimnastika	I i II Ocjeku	4.	slobodni predmet

MORFOLOGIJA IMENICA U SLOVNICI SERBSKO-ILIRSKOGA JEZIKA ANDRIJE BARIĆA

Sažetak

Ovaj rad analizira morfologiju imenica u do sada neobrađenoj gramatici serbsko-ilirskoga jezika Andrije Barića iz 1861. godine. Rad obrađuje povijesni kontekst u kojem nastaje gramatika, opisuje gramatike i stanje jezika u doba Andrije Barića te donosi prikaz gramatike kroz opis svih poglavlja. Opisuje se morfologija imenica kroz razradu svih sklonidbi kako bi se prikazalo kojim se gramatičarima Barić priklanja. Na samom se kraju analizira morfologija imenica te se prilikom analize osvrće na gramatike triju gramatičara, Vjekoslava Babukića, Andrije Stazića i Ivana Danila, koji su prethodili autoru.

Ključne riječi: *Andrija Barić, gramatika, morfologija, imenica, Vjekoslav Babukić, Andrija Stazić, Ivan Danilo*

MORPHOLOGY OF THE NOUNS IN GRAMMAR OF SERBIAN-ILLYRIAN LANGUAGE BY ANDRIA BARIĆ

Summary

This paper analyses the morphology of nouns in a grammar of the Serbian-Illyrian language by Andrija Barić from 1861, which has not been analysed yet. The paper deals with the historical context in which grammar was created, describes grammars and the state of the language in the time of Andrija Barić, and provides an overview of grammar through the description of all chapters. The morphology of nouns is described through the elaboration of all inclinations in order to show which grammarians Barić looked up to. At the very end, the morphology of nouns is analysed, and the analysis is built on the grammars of three grammarians, Vjekoslav Babukić, Andrija Stazić and Ivan Danilo, who preceded the author.

Key words: *Andrija Barić, grammar, morphology, noun, Vjekoslav Babukić, Andrija Stazić, Ivan Danilo*

Literatura

- Babukić, Vjekoslav. (1836). *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga*. Zagreb: Milan Hiršfeld. (Preuzeto s <https://digitalna.nsk.hr/?pr=iiif.v.a&id=10668>).
- Barić, Andrija. (1851). *Slovica serbsko-ilirskoga jezika*. Split: Tiskanjem Marie udovice Piperatove i sina.
- Barić, Andrija. (1861). *Slovica serbsko-ilirskoga jezika*. Split: Tiskopisnica U. Oliveti i Giovannicio.
- Bičanić, Frančić, Hudeček, Mihaljević, (2013). *Pregled povijesti, gramatike i pravopisa hrvatskoga jezika*. Zagreb: Croatica.
- Brešan Ančić, Tanja. (2022). *O jeziku u Kraljevini Hrvatskoj*. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet.
- Codemo, Giovanni. (1855). *L'istitutore giornale pedagogico per le scuole infantili, elementari, reali e tecniche e per le famiglie compilato da Giovanni Codemo. Stabilimento tipolitogr. Provinciale*. (Preuzeto s <https://books.google.hr/books?id=4Egqxs6BAMQC>).
- Codemo, Giovanni. (1856). *L'istitutore elementare giornale dedicato ai maestri ed ai padri di famiglia. Volume 8. Antonelli*. (Preuzeto s <https://books.google.hr/books?id=mpNpAAAACAAJ>).
- Danilo, Ivan. (1855). *Grammatica della lingua illirica : sulle tracce segnate dei ginnasi e delle scuole tecniche ad uso delle classi inferiori / compilata dal Giovanni Danilo*. Zadar: Fratelli Battara.
- Ham, Sandra. (2008). *Hrvatske gramatike*. U B. Petrović, (ur.), M. Samardžija (ur.). *Vidjeti Ohrid*. Zagreb: HFD.
- HR-DAST-57, K-17, Glavni katalog, 1817/18, 1818/19-1847/48
- HR-DAST-57, K-162, Knjiga oglasa
- Jonke, Ljudevit. (1957). *Ideološki osnovi Zagrebačke filološke škole 19. stoljeća*. *Filologija*, (1), 77-86. (Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/289529>).
- Kovačić, Mihaela. (2012). *Ostavština prof. Josipa Barača (1871.-1939.) u Zbirci starih knjiga i rukopisa Sveučilišne knjižnice u Splitu*. Split: Sveučilišna knjižnica.
- Lakuš, Jelena (2016). *In the spirit of tradition, religion and moral education: book production in Dalmatia of the first half of the 19th century*. *Knygotyra*, 66 (66), 66-85.
- Marinković, Karmela (2024). *Jezikoslovna terminologija u starim hrvatskim gramatikama*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet. (Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:720049>).

- Muljačić, Slavko (2011). Regulacijski plan Splita Francesca Locatija iz godine 1862.. *Kulturna baština* (37), 173-190.
- Piplović, Stanko. (1990). *290 godina Klasične gimnazije u Splitu : 1700-1990*. Split: Književni krug.
- Pranjković, Ivo. (2010). Hrvatski jezik u 19. stoljeću // Povijest hrvatskoga jezika / Književne prakse sedamdesetih. *Zbornik radova 38. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Zagreb: FF Press, 49-68.
- Starčević, Šime. (2002.). *Nova ricsoslovica iliriska: vojnickoj mladosti krajicsnoj poklonjena / trudom i nastojanjem Shime Starcsevicha xupnika od Novoga u Lici*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Stazić, Andrija. (1850). *Grammatica della lingua illirica ad uso degli amatori nazionali e stranieri che bramano d'impararla*. Zadar: Fratelli Battara
- Tafra, Branka. (1993). O hrvatskim vukovcima iz drugoga kuta. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, (19), 363-387. (Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/69334>).
- Tafra, Branka, Košutar, Petra. (2011). Nova periodizacija povijesti hrvatskoga književnoga jezika. *Filologija*, (57), 0-0. (Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/78609>).
- Tkalčević, Katarina. (2016). Imena u slavonskim gramatikama 18. stoljeća. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:636845>).
- Vince, Zlatko. (1990). *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.

Internetski izvori:

- <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=loc.ark:/13960/t3612779z&seq=7>
- <https://enciklopedija.hr/clanak/hrvati>
- <https://hbl.lzmk.hr/clanak/baric-andrija>
- <https://hbl.lzmk.hr/clanak/ivanisevic-ante-tiskar>
- <http://ihjj.hr/iz-povijesti/clanak-lviii-o-narodnom-jeziku/36/>
- <https://www.dazd.hr/hr/knjige/maticne-knjige?mjesto=knin>
- <https://archives.zost.hr/>

IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG RADA

Opći podaci o studentu/studentici

Ime i prezime	Mia Ivančev
Vrsta ocjenskog rada	DIPLOMSKI
Naslov rada	Morfologija imenica u <i>Slovnici serbsko-ilirskoga jezika</i> Andrije Barića

Izjava mentora o izvornosti studentskog rada

Ime i prezime mentora/mentorice	izv. prof. dr. sc. Tanja Brešan Ančić
Rad zadovoljava uvjete izvornosti	DA/NE
Obrazloženje mentora	Rad zadovoljava ne uvjete izvornosti.

Nadnevak

3.3.2025.

Potpis mentora/mentorice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Mia Ivančev, kao pristupnica za stjecanje kvalifikacije sveučilišne magistre hrvatskog jezika i književnosti te engleskog jezika i književnosti, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura.

Izjavljujem da niti jedan dio moga diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Nadnevak

3. 3. 2025.

Potpis studenta/studentice

Mia Ivančev